

Public and Private International Law Bulletin

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

‘Hukukî İşlemle’ Tesis Edilmiş Statülerin Tanınmasında Bağlama Kurallarının Rolü

The Role of Choice of Law Rules in the Recognition of Statuses Established by Legal Actions

İnci Ataman-Fıganmeşe¹

¹ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Öz

Hukukî statüler tesis edilmeleriyle birlikte hukukî hayata çıkar ve ilgililer bu statüler çerçevesinde yaşar. Bu sebeple, yabancı bir ülkede, yabancı hukuka dayanarak tesis edilmiş olsalar dahi, hukukî statülerin hükümlerini (hiç değilse bazı hükümlerini) for devletinde de doğurabilmeleri, çoğu zaman bunların mahkeme tarafından tanınmalarına bağlı olmaz. Üstelik “hukukî işlemle” tesis edilmiş statüler bakımından, bu statüleri tevsik eden yabancı resmî makamlarca düzenlenmiş belge bulunması hâlinde bu statülerin hukukî varlığının for devletinde de belli bir noktaya kadar kabul edilmesi ve hatta bu belgelere istinaden Türk resmî sicillerine tescil işlemi yapılması çoğunlukla kolay olur. Ne var ki, yabancı ülkede tesis edilmiş statünün mevcut olup olmadığı ‘esas sorun’ veya ‘önsorun’ olarak ortaya çıktığında ilgili statünün mevcudiyetinin mahkeme tarafından belirlenmesi gerekliliği ile karşılaşılır. Yabancı ülkede “hukukî işlemle” tesis edilmiş statülerin mevcudiyetlerinin belirlenmesi (tanınması), ilgili statünün Türk bağlama kurallarının işaret ettiği hukuka uygun tesis edilmiş olup olmadığının mahkemece kontrol edilmesi yoluyla gerçekleşir. İşte bu yola başvurulduğunda, bağlama kurallarının çeşitli işlevlerinden, “tanıma” işlevinden yararlanılır. Türk hukuku aynı bağlama kuralına hem “kurma” hem de “tanıma” işlevini yüklerken, meselâ İsviçre hukuku kurma işlevi gören bağlama kuralından ayrı olarak sadece tanıma işlevi gören bağlama kuralları da öngörmektedir. Türk hukukunda olduğu gibi kurma işlevi ile tanıma işlevi aynı bağlama kuralına yüklendiğinde, aynı bağlama kuralı tanıma işlevi için tatbik edildiğinde çeşitli yönlerden (kamu düzeninin müdahale gücü, renvoi, esas alınan bağlama kuralları ve esas alınan vatandaşlık gibi) kurma işlevi için tatbikine kıyasla daha esnek uygulanır.

Abstract

Once a legal status has been established under the legal system of one country it comes into legal existence. For this reason, even a status established in a foreign country based on foreign law can usually take effect to a certain extent without the courts of the forum undertaking a separate act of recognition. Furthermore, in the context of Türkiye, legal statuses established by ‘legal acts’ in foreign countries can principally directly be recorded in Turkish official registers, provided they are officially documented (e.g. foreign marriage certificates). However, if a dispute over the validity of a legal status established abroad arises as either a main or incidental question, the Turkish court must determine the validity of the legal status. The classic method for the court to determine the validity of a legal status established abroad by a ‘legal act’ is examining the validity of the legal status according to the law which the choice of law rules of the forum state refer to. This method makes use of the “recognitive functions” of choice of law rules. Unlike Swiss choice of law rules, which, according to their constitutive and recognitive functions, can be separate rules, Turkish choice of law rules serve both functions. This means that the same connecting factors will be considered when establishing a legal status in Türkiye or recognising a legal status acquired abroad. However, although the same choice of law rule applies, a more flexible approach is taken when invoking it for its recognitive function than for its constitutive function (in matters such as public policy, incidental question, renvoi and dual nationality).

Anahtar Kelimeler

Çifte vatandaşlık • Kamu düzeni • Evlât edinme • Evlenme • Kazanılmış haklar teorisi • Önmesele • Renvoi • Yabancı resmî belge

“ Atf | Citation: Ataman-Fıganmeşe, İ., “Hukukî İşlemle’ Tesis Edilmiş Statülerin Tanınmasında Bağlama Kurallarının Rolü” (2025) 45(2) Public and Private International Law Bulletin 360. <https://doi.org/10.26650/ppil.2025.45.2.1713287>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Ataman-Fıganmeşe, İ.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: İnci Ataman-Fıganmeşe inci.figanmese@istanbul.edu.tr

Keywords

Adoption · Dual nationality · Foreign official document · Incidental (Preliminary) question · Marriage · Public policy · Renvoi · Vested- rights theory

Extended Summary

Once a legal status has been established under the legal system of one country (either as a result of a legal action or a court decision), it comes into legal existence. However, in cross-border situations, the validity of a legal status established abroad may be called into question. In such cases, the recognition of the legal status (e.g. marriage / dissolution of the marriage) established abroad may be required.

There are various methods of recognition. There may even be an obligation to automatically recognise foreign court judgements or legal statuses acquired through legal action. For example, within the European Union, Member States must recognise the judgements of other Member States' courts. Due to the principle of mutual recognition, Member States must also recognise certain legal statuses acquired through legal actions within the EU, such as a company's legal capacity or individuals' names.

Traditionally, where there is no obligation for automatic recognition, the method of recognition varies depending on whether it is a foreign court judgment that is to be recognised or a legal status that has been acquired through a legal action. Taking into account the available recognition methods, two methods of recognition can today be defined as "traditional methods". One of these traditional methods is the recognition of "foreign judgments (and foreign arbitral awards)" by applying international civil procedure rules. The other classic method, and the focus of the present study, is the method of recognizing "legal statuses" established abroad by legal actions through choice of law rules. Recognition through choice of law rules involves controlling the validity of legal statuses according to the law which the choice of law rules of the Forum State refer to.

It should be noted that in Türkiye, legal statuses acquired abroad through legal actions do not always require recognition through choice of law rules. This is particularly true for legal statuses that are officially documented or registered by foreign administrative authorities. The Turkish Civil Procedure Code stipulates that foreign official documents bearing a certification of authenticity issued by a competent authority will be considered as Turkish official documents (Art. 224). Therefore, to a certain extent, individuals can live according to the legal status they acquired abroad without the need for a separate act of recognition, involving the control of the validity of the legal status through choice of law rules. However, as with official documents from Turkish authorities, the validity of foreign official documents can be disputed. In this case, the legal status acquired abroad would have to be recognised through the traditional method of controlling the validity of the given status according to the law that Turkish choice of law rules refer to.

It should also be noted that, in exceptional cases, even in the absence of foreign official documents, legal statuses acquired abroad may, without their validity being controlled according to the law referred to by choice of law rules, be acknowledged and recorded in Turkish registries. This applies to individuals who benefit from temporary protected status. According to the Turkish Temporary Protection Regulation, "*A foreigner who cannot provide identification documents shall be registered based on his or her statement, unless proven otherwise*" (Art. 21/c). Should the accuracy of a record relating to a legal status, which was based on a statement by the concerned person, subsequently become disputed, the validity of the recorded legal status will be determined following the traditional method of recognition through choice of law rules.

The fact that the traditional method of recognising legal statuses established abroad through legal acts involves applying the Forum State's choice of law rules demonstrates that these rules perform multiple functions. The functions performed by choice of law rules include constitutive functions and recognitive functions. The distinction between the constitutive and recognitive functions of choice of law rules stands out more clearly in Switzerland's choice of law rules. The Swiss Private International Law Act provides distinct choice of law rules, some of which focus solely on the applicable law for establishing a status (e.g., marriage involving foreign elements in Switzerland Art. 44), while others address the recognition of the same statuses that have been established abroad (e.g., recognition of a marriage celebrated abroad Art 45). It is worth noting that the French Draft Code of Private International Law similarly includes distinct choice of law rules for the celebration of marriage in France and recognition of marriages celebrated abroad.

Unlike the Swiss Private International Law Act, the Turkish Private International Law Act does not contain any choice of law rules that are specifically stipulated to be applied to the recognition of foreign legal statuses. The choice of

law rules that appear to have been enacted primarily for their constitutive functions must also be applied when the recognition of a legal status established abroad is at stake. This means that the same connecting factors will be considered when establishing a legal status in Türkiye or recognising a legal status acquired abroad. However, although the same choice of law rule applies, a more flexible approach is taken when it is applied for its recognitive function than for its constitutive function.

A more flexible approach is adopted when determining whether the foreign law referred to by a choice-of-law rule that is invoked for its recognitive function is contrary to public policy. Therefore, public policy is invoked less frequently when determining whether legal statuses, which have already been established abroad, are entitled to recognition. Similarly, a more flexible approach is taken in cases where the validity of the legal status acquired abroad constitutes an incidental question. When determining the validity of a legal status that constitutes an incidental question, the applicable law does not necessarily have to be the law referred to by the Forum State's choice of law rules. It can also be the law referred to by the choice of law rules of the law that applies to the main issue. Also in cases where the choice of law rule refers to the law of nationality of a person involved and that person has multiple nationalities, the determination of which nationality should be considered may be more flexible. Where a choice of law rule is applied for its ‘constitutive function’ and refers to a person's national law, and none of that person's citizenships is that of the Forum State, the citizenship of the State with which the relevant person is most closely connected is taken into consideration. However, in cases where a choice of law rule is applied for its ‘recognitive function’, the citizenship of the state whose law was applied to establish the relevant legal status may also be considered.

I. Giriş

Hukukî statüler; doğum, ölüm gibi doğal olarak gerçekleşen “hukukî olaylarla” ortaya çıkabilir, değişebilir veya kaybedilebilir¹. Bazen de hukukî statü değişiklikleri “evlenme” ya da “şirket kurma” örneklerinde olduğu gibi (idarenin katılımıyla veya katılımı olmaksızın gerçekleştirilmiş) “hukukî işlemler” yoluyla veya pek çok ülkede gerçekleştiriliş biçimiyle “boşanma” örneğinde olduğu gibi bir mahkeme kararıyla da tesis edilebilir. Doğum ve ölüm gibi somut “hukukî olaylarla” meydana gelen hukukî statülerden farklı olarak, mahkeme kararı veya hukukî işlemle tesis edilen ‘statüler, dayanaklarını teşkil eden hukukun birer ürünüdür’².

Bir statünün dayanağını teşkil eden hukukun, yabancı bir hukuk olması da kuşkusuz mümkündür. Hukukî statü, ‘yabancı’ bir mahkemenin verdiği kararla³ veya ‘yabancı’ bir ülkede gerçekleştirilmiş bir hukukî işlemle tesis edilmiş olabilir. Hatta ilgili statü, ‘for devletinde’, ‘yabancı’ bir hukuka göre gerçekleştirilmiş bir hukukî işlemle de meydana getirilmiş olabilir; meselâ yabancı eşler for devletinde kendi millî hukuklarına göre talâk yoluyla boşanmış olabilir. İşte, bir statünün dayanağını ‘yabancı bir hukuk’ teşkil ettiğinde, bu statünün hukukî varlığının for devletinde de kabul edilmesi meselesi, bir başka deyişle “tanıma” meselesi, milletler-arası özel hukukun başlıca meselelerinden biri olagelmıştır.

Milletlerarası özel hukuk alanında “tanıma” ifadesi kullanıldığında genellikle akla ilk gelen “yabancı mahkeme veya hakem kararlarının” tanınması olur. Nitekim, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’da (MÖHUK’ta) “tanıma” ifadesi, “yabancı mahkeme veya hakem kararlarının tanınması” ile ilgili olarak açıkça yer alır (MÖHUK m. 58,63). Ancak ‘tanıma’ ifadesinin kullanımı “yabancı

¹Hukukî statüler; tesis edilebilir (kurulabilir), değiştirilebilir, ortadan kaldırılabilir. Bununla birlikte bu incelemede ifade akıcılığını sağlamak açısından tüm bu durumları kapsamak üzere sadece “hukukî statünün değiştirilmesi” veyahut da sadece “hukukî statünün tesisi (kurulması)” ile “hukukî statünün meydana gelmesi (ortaya çıkması)” ifadelerinden birini kullanacağız.

²Pierre Mayer, ‘Les Méthodes de la Reconnaissance en Droit International Privé’, *Le Droit International privé: Esprit et Méthodes* Mélanges en l’honneur de Paul Lagarde (Daloz 2005) 547, 548.

³Türk mahkemeleri de yabancı bir hukuku tatbik etmek suretiyle bir hukukî statü tesis edebilirler. Ancak bu durumda, yabancı hukukun tatbiki, Türk hukukunun bir parçası olan bağlama kuralları öyle emrettiği için gerçekleşmiştir. Bu nedenle, yukarıda kullandığımız anlamıyla “hukukî statünün, yabancı bir hukukun ürünü” olması durumu burada söz konusu olmaz.

mahkeme veya hakem kararlarının” for devletinde de kesin hüküm gücüne sahip olduklarının kabul edilmesi manâsıyla sınırlı değildir. ‘Tanıma’ ifadesi, yabancı ülkelerde gerçekleştirilen (veya for devletinde yabancı hukuk çerçevesinde gerçekleştirilen⁴) “hukukî işlemle” tesis edilmiş statülerin mevcudiyetinin kabulü anlamına gelecek şekilde de kullanılır. Meselâ, yabancı ülkede kurulmuş “bir şirketin⁵”, yabancı ülkede yapılmış “evlenmenin⁶” veyahut da for devletinin mahkemeleri dışında “hukukî işlemle gerçekleştirilmiş boşanmaların⁷” tanınmasından doktrinde (ve meselâ İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu’nda⁸) söz edilir.

Yabancı ülkede yapılmış ‘hukukî işlemle’ tesis edilmiş bir statünün tanınması söz konusu olduğunda ortada bir mahkeme kararı bulunmaz (meğer ki, hukukî işlemle tesis edilmiş statünün mevcudiyetini tespit eden bir yabancı mahkeme kararı bulunsun). “Hukukî işlemle” tesis edilmiş statüler, yabancı da olsa bir mahkemenin gerçekleştirdiği âdil yargılama sonucunda verdiği kararın uyandırdığı güvenden yoksun olduklarından, hukukî statülerin tanınması, yabancı mahkeme kararlarının tanınmasından farklıdır.

Esasen, ‘hukukî statülerin’ tanınması sözüyle ifade edilmek istenenin kapsamının ne olduğunu tanımlamak da pek kolay değildir. Bu sebeple incelememizde, “hukukî statünün tanınması” ifadesini geniş bir çatı kavram olarak kullanacağız. Bu ifadeyi, hangi metotla gerçekleştirildiğine, kesin olup olmadığına, doğurduğu sonuçların dar veya geniş olduğuna bakmaksızın, yabancı ülkede hukukî işlemle tesis edilmiş statünün hukukî varlığının kabul edilmesi, böylece -sınırlı da olsa- hukukî statünün for devletinde de hüküm doğurmasına⁹ izin verilmesi anlamında kullanacağız.

Tanınmanın tâbi olacağı metot konusunda öncelikle belirtelim ki, bir hukukî statü yabancı bir ülkede tesis edilmiş olsa dahi, tesisini sağlayan “mahkeme kararıyla” veya “hukukî işlemle” birlikte “hukukî hayata çıkar¹⁰” ve ilgililer kurulmuş bu hukukî statü çerçevesinde yaşamaya başlar. Bu sebeple çoğu zaman, gerek bir yabancı mahkeme kararıyla gerekse de bir hukukî işlemle tesis edilmiş statüye for devletinde etki tanındığını, ilgili statünün hükümlerini doğurmasına -kısmen de olsa- izin verildiğini ve tüm bunlar için

⁴Sadece “yabancı ülkelerde” meydana getirilmiş statüler değil, yukarıda verdiğimiz talâk örneğinde olduğu üzere “for devletinde” yabancı bir hukuk çerçevesinde gerçekleştirilmiş statülerin tanınması meselesi de, milletlerarası özel hukuk alanının meselelerinden birini teşkil etmekte olup, bu incelemenin kapsadığı konulardandır. Bununla birlikte ifadede akıcılığı sağlamak amacıyla bu çalışmada “for devletinde yabancı hukuka göre gerçekleştirilmiş hukukî işlemlerle meydana getirilmiş hukukî statülere” özel olarak gerekmedikçe ayrıca değinmeyecek, “yabancı ülkede gerçekleştirilmiş hukukî işlemle kurulmuş statüler” ifadesini, uyduğu ölçüde “for devletinde yabancı hukuka göre kurulmuş statüleri” de kapsayacak şekilde kullanacağız.

⁵Yabancı ülkede kurulmuş şirketin “tanınması” ifadesini meselâ TEKİNALP şu şekilde kullanmaktadır: “...Yabancı ülkede kurulmuş ve statüsündeki idare merkezi orada bulunan bir ortaklık... Türkiye’de de tanınır. Bunun anlamı kuruluş ülkesinde o ortaklığa bahşedilmiş tüzel kişilik ve ehliyetin tanınmasıdır”; Gülören Tekinalp, ‘Milletlerarası Özel Hukukta Ortaklığın Merkezi Kriteri AT Hukuku ve MÖHUK’ (2009) MHB (Aysel Çelikel’e Armağan) 910, 919.

⁶Yabancı ülkede gerçekleştirilmiş evlenmenin “tanınması” ifadesini SİRMEN, şu şekilde kullanmaktadır: “...bu tür eş cinsel birlikteliklerinin Türkiye’de tanınmasını MÖHUK m. 13’e bağladığımız takdirde, ... diğer birçok ülkede geçerlilik kazanmış bir eş cinsel birliktelik, taraflardan birinin, eş cinsel birlikteliği kabul etmeyen bir devletin tâbiyetini taşıması durumunda, Türkiye’de tanınmayacaktır”, Kâzım Sedat Sirmen, ‘Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenleniş’ (2009) 58(4) AÜHFD 826, 861; Yine meselâ BAYRAKTAROĞLU-ÖZÇELİK de, evlenmenin “tanınması” ifadesini cümle içinde şu şekilde kullanmaktadır: “Yabancı ülke hukukuna uygun şekilde gerçekleşmiş çocuk yaşta evliliklerin belli sonuçlarının söz konusu evlilikleri yasaklayan devlet hukuklarında tanınması bakımından ise, ...çok eşli evlenmelerin tanınmasına ilişkin kabul edilen ve kazanılmış hakların tanınması prensibine dayanan yaklaşımdan farklı bir yaklaşımın bulunduğu gözlemlenebilir”; Gülüm Bayraktaroğlu-Özçelik, ‘Yabancı Devlet Hukukuna Uygun Şekilde Yapılan Evliliklerin Tanınması: Çok Eşli Evlilikler ve Çocuk Yaşta Evliliklere İlişkin Değerlendirme’, in Günseli Öztekin-Gelgel (ed) ‘Milletlerarası Alanda Kadın, Aile ve Çocuk Hukuku Sempozyumu Tebliğ Özetleri’ (On iki Levha 2021) 51, 53.

⁷Hukukî işlemle gerçekleştirilmiş boşanmaların “tanınması” konusunda doktrinde meselâ NOMER şu ifadeyi kullanmaktadır: “...Hukukî bir işlemle meydana gelmiş bulunan boşanmalar, kanunlar ihtilâfı kurallarına aykırı bir maddî hukukun tatbik edilmemiş olması hâlinde prensip olarak Türkiye’de hukukî sonuçlarını meydana getirecek, yani tanınacaktır...” Ergin Nomer, *Devletler Hususî Hukuku* (23th edn, Beta 2021) 548.

⁸İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu’nda (IPRG’de), tanıma ifadesi yabancı mahkeme veya hakem kararları ile sınırlı biçimde kullanılmamaktadır. Meselâ, yabancı ülkede yapılmış evlenmenin İsviçre’de tanınması (IPRG m. 45/1) veya İsviçre’de yapılmış evlenmenin yabancı ülkelerde tanınması (IPRG m. 43/2) gibi ifadeler kanunda yer almaktadır.

⁹Meselâ NOMER, bir hukukî statünün tanınmasının, bu hukukî statünün hükümlerini doğurmasına izin verilmesi anlamına geleceğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Hukukî bir işlemle meydana gelmiş bulunan boşanmalar ... hâlinde prensip olarak Türkiye’de hukukî sonuçlarını meydana getirecek, yani tanınacaktır...”; Nomer (n 7) 548.

¹⁰Nomer (n 7) 144.

for devleti mahkemesinin özel bir tanıma metodu çerçevesinde ilgili statüyü tanımaya gerek olmadığını görürüz. Ne zaman ki ilgili hukukî statüyle bağlantılı sorunlar ortaya çıkar, işte o zaman for devleti mahkemesinin belli bir metot çerçevesinde ilgili ‘mahkeme kararı’ veya ilgili ‘hukukî statüyü’ tanınması gündeme gelir. Tanınacak olanın ‘mahkeme kararı’ mı yoksa ‘hukukî statü’ mü olduğuna bağlı olarak tanıma tatbik edilecek metot da farklılık arz eder. Bununla birlikte başka unsurlar da tanıma metodunu belirleyip farklılaştırabilir. Meselâ, tanıma yükümlülüğü getiren bir milletlerarası sözleşmenin tatbik alanı bulması, uygulanacak tanıma metodunu farklılaştırır. Şu hâlde, duruma göre tatbik alanı bulan birbirinden farklı tanıma metotları bulunmaktadır¹¹.

Tanıma metotlarının çeşitliliği karşısında günümüzde iki farklı tanıma metodunu “klâsik tanıma metodu” olarak nitelendirmek¹² mümkündür; bunlar: i-“yabancı mahkeme ve hakem kararlarının” milletlerarası usûl hukukunun tanımaya ilişkin hükümlerinin tatbiki suretiyle tanınması ve ii-yabancı ülkelerde ‘hukukî işleme’ tesis edilmiş statülerin bağlama kurallarının (ve bu kuralların yetkili kıldıkları hukukun) tatbiki suretiyle tanınması metotlarıdır. İşte, klâsik tanıma metotlarından ikincisi olan ‘hukukî statülerin bağlama kurallarının tatbiki suretiyle tanınması metodu’, bu incelememizin konusunu teşkil etmektedir.

Kısaca “bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodu” olarak adlandıracağımız bu metot, isminden de anlaşılacağı üzere bağlama kurallarının tatbikini gerektirir. Ancak burada ilgili bağlama kuralı, yabancılık unsuru içeren bir statünün, meselâ evlenmenin, for devletinde geçerli olarak tesis edilebilmesinin tâbi olduğu hukuku göstermesi için değil, yabancı ülkede ‘daha önce tesis edilmiş statünün’ hukukî varlığının for devletinde de kabul edilip edilmeyeceğinin tâbi olduğu hukuku göstermesi için tatbik edilir. Görüleceği üzere bağlama kuralları bir yanda, “for devletinde” bir hukukî statünün geçerli olarak tesisi için uygulanacak hukuku gösterme işlevini (kurma işlevi) görürken, diğer yanda, ‘yabancı bir ülkede’ daha önce tesis edilmiş bir hukukî statünün, for devleti tarafından sonradan tanınmasının mümkün olup olmadığının belirlenmesinde uygulanacak hukuku gösterme işlevini de (tanıma işlevi) görürler¹³.

Bu incelememizde, yabancı ülkelerde tesis edilmiş hukukî statülerin tanınmasında bağlama kurallarının gördükleri ‘tanıma işlevini’ mercek altına almaya çalışacağız. Bu kapsamda, önce ‘hukukî statülerin’ tanınması meselesini, ardından bağlama kurallarının ‘tanıma işlevlerine’ hangi durumlarda başvurulduğunu ve nihayet bağlama kurallarının ‘kurma işlevleri’ ile ‘tanıma işlevleri’ arasındaki uygulama farkları üzerinde duracağız. Belirtelim ki, burada sadece “bağlama kuralları” yönünden bir inceleme yapacağız; meselenin usûl hukuku yönlerini, meselâ bağlama kurallarını “tanıma işlevi” için tatbik etmeye görevli mahkemenin hangisi olduğu, mahkemenin yapacağı tespit sonucunda verdiği kararın kesin hüküm gücü bulunup bulunmadığı meselelerini burada ele almayacağız. Diğer yandan, bağlama kurallarının “mahkemeler dışında” başka makamlarca tatbik edilip edilmeyeceği sorunu üzerinde de burada durmayacağız; açıklamalarımızı, MÖHUK m. 2/1 hükmünün lafzı doğrultusunda, bağlama kurallarının ‘mahkemelerce’ tatbik edildiği varsayımına dayandırarak yapacağız.

¹¹ Benzer yönde Mayer (n 2) 549.

¹² Aynı yönde; Paolo Picone, ‘Les Méthodes de Coordination entre Ordres Juridiques en Droit International Privé’ (1999) 276 *Recueil des Cours* 9, 124; Patrick Kinsch, ‘Recognition in the Forum of A Status Acquired Abroad – Private International Law Rules and European Human Rights Law’ in Katharina Boele-Woelki, Talia Einhorn, Daniel Girsberger, Symeon Symeonides (eds) *Liber Amicorum Kurt Siehr* (Schulthess 2010) 259, 273; Jürgen Basedow, ‘Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung im internationalen Wirtschaftsverkehr’ in N. Witzleb/R. Ellger/P. Mankowski/ H. Merkt /O. Remien (eds), *Festschrift für Dieter Martiny zum 70. Geburtstag* (Mohr Siebeck 2014) 243, 245; Horatia Muir Watt, ‘Fundamental Rights and Recognition for Private International Law’ (2013) 3 *European Journal of Human Rights* < <https://sciencespo.hal.science/hal-03470588> > Erişim tarihi 29 September 2024, 1, 8ff; Işıl S. Tekdoğan Bahçıvan *Milletlerarası Özel Hukukun İnsan Hakları ile Dönüşümü* (Yetkin 2023) 110.

¹³ Picone (n 12) 124; Muir Watt (n 12) 13.

II. YABANCI ÜLKELERDE KURULAN HUKUKÎ STATÜLERİN TANINMASI

A. Genel Olarak

“Topal hukukî statülerin” ortaya çıkmasını önlemek ve bu yolla “dış karar âhengini” sağlamaya katkıda bulunmak milletlerarası özel hukuk alanının amaçlarından biri olagelmıştır¹⁴. Öyle ki, “*Medenî bir devletin hukukuna tâbi olarak elde edilmiş tüm haklar İngiltere’de tanınır ve icra edilir*”¹⁵ ifadesi ile kazanılmış hakların tanınmasını kuramlaştırmış olan DICEY’e göre, milletlerarası özel hukuk kurallarının temelinde başka bir egemen devlet hukukuna göre “*kazanılmış hakların tanınması*” yatar¹⁶.

‘Kazanılmış haklar kuramı’ SAVIGNY de dâhil olmak üzere başka bazı yazarlar tarafından eleştirilmiş¹⁷; neticede, von WÄCHTER’in 1842 tarihli eserinde ifade ettiği “*Bir hakkın gerçekten kazanılmış olup olmadığı meselesinin, hakkı meydana getiren rastgele bir devlet hukukuna bırakılamayacağı, hakkın kazanılmış olup olmadığını belirleyecek hukukun hangisi olduğunun hakkın tanınmasının talep edildiği for devleti bağlama kurallarına göre belirlenmesi gerektiği*”¹⁸ düşüncesi zamanla geniş kabul görmüştür. Bu düşüncenin getirdiği çözümle, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statülerin tanınması meselesi, bağlama kurallarının tatbiki meselesine dönüşmüş, ayrıca bir “kazanılmış haklar teorisinin” kabulüne duyulan gereksinim ortadan kalkmıştır¹⁹.

Buna rağmen, aşağıda sadece genel hatlarıyla değineceğimiz, hukukî işlemle tesis edilmiş statülerin tanınmasına ilişkin bilhassa AB hukukundaki yeni gelişmeler, “kazanılmış haklar kuramının” tekrar canlandırılmakta olduğunu düşündürmektedir²⁰. Henüz yaygınlaşmamış olan ve Türkiye’de şimdilik sınırlı bir uygulaması bulunan bu yeni gelişmeleri bir yana bırakacak olursak, prensip olarak “kazanılmış haklar

¹⁴1600’lü yıllardan beri, bir hukuka göre tesis edilmiş hukukî statülerin diğer ülkelerde de geçerli kabul edilip hükümlerini doğurmasına izin verilip verilmeyeceği meselesi üzerinde durulmuştur. Bir başka deyişle “kazanılmış hakların tanınmasını” kuramlaştıran (bkz. n 16 civarı) DICEY başta olmak üzere meseleyi 1800’lü yıllarda ele alan yazarların çok öncesinden beri meseleye çözüm bulmaya çalışılmıştır. İsviçreli hukukçu HUBER “*Praelectiones Juris Romani et Hadiemi*” isimli eserinde, “bir ülkede fiilen kullanılan hakların (kazanılmış hakların) -diğer bir hükümdarın ve tebaasının egemenliği ile hukukunu ihlâl etmemesi şartıyla- her yerde geçerli olmaya devam edeceğini” bir aksiyom olarak ileri sürmüştür. Geçmişte, bir devletin hukukunun başka devletlerce tatbik edilebileceği düşüncesi kabul edilmemiş olduğu için HUBER, bir devlet hukukuna göre kazanılmış hakların diğer devletlerde de geçerli kabul edilmesi için “milletlerarası nezaketi” gerekçe göstermiştir. HUBER’in bu görüşleri İngiltere ve ABD’de kazanılmış haklar kuramının oluşumuna zemin teşkil etmiştir; Christian v. Bar and Peter Mankowski, *Internationales Privatrecht*, Band I, (Verlag C.H. Beck 2003) 501 vd.; J.H.C. Morris, David McClean and Kisch Beevers, *The Conflict of Laws* (6th edn, Sweet & Maxwell 2005) 522 vd.. Kazanılmış haklar kuramının gelişimi hakkında genel bilgi için ayrıca bkz. Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim and Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk* (3rd edn Onikilevha 2024) 32,35; Kâzım Sedat Sirmen, ‘5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna “Tanıma Kuralı” Konulmalı mıdır?’ Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim (eds), *MÖHUK’ta Reform* (Onikilevha 2023) 273.

¹⁵Yukarıda yer verdiğimiz DICEY’in kazanılmış haklar kuramını oturttuğu temel düşüncesinin İngilizce metni şu şekildedir: “Any right which has been duly acquired under the law of any civilized country is recognized and in general enforced by English courts”. Belirtelim ki, hangi devletlerin medenî devlet olarak nitelendirileceğini DICEY açıklamamıştır; ancak geçmişte konu hakkında fikir beyan edilirken genellikle; Fransa, ABD ve Meksika medenî devletler arasında kabul edilmiş, buna mukabil Türkiye ve Çin bu devletler arasında kabul edilmemiştir; J.H.C. Morris, David McClean and Kisch Beevers (n 14) 527, dpn. 22.

¹⁶Yukarıda yer verdiğimiz DICEY’in görüşünün İngilizce metni şu şekildedir: “*The rules of so called private international law are based on the recognition of actually acquired rights, i.e. of rights which when acquired could be really enforced by the sovereign of the state where they have their origin*”, 1 Law Quart. Rev, s. 284 (Albert Venn Dicey, *A Digest of the Law of England with Reference to the Conflict of Laws* (Stevens and Sons, and Sweet and Maxwell 1896) 10 (J. H. Beale, ‘Dicey’s Conflict of Laws’ (1896- 1897) 10 Harvard Law Review, 168, 168’den naklen).

¹⁷Kuramın eleştirilmesinin başlıca sebebi, kuramın, bir hakkın gerçekten (hukuka uygun şekilde) kazanılmış olup olmadığının hangi hukuka göre belirleneceğini baştan öngörülebilir şekilde göstermemesidir; oysa hakkın kazanımının hangi hukuka göre değerlendirileceğinin de öngörülebilmesi gerekir; Friedrich Carl von Savigny, *A Treatise on the Conflict of Laws and the Limits of Their Operation* (2nd edn, Clark 1880) § 361, 147 (Jürgen Basedow, ‘Vested Rights Theory’ in Basedow J, Rühl G, Ferrari F and Asensio (eds) *Encyclopeida of Private International Law* (Edward Elgar Publishing 2017) Volume 2, 1813, 1815’den naklen). Savigny’nin kazanılmış haklar kuramına yönelttiği eleştiri için ayrıca bkz. J.H.C. Morris, David McClean and Kisch Beevers (n 9) 527’den naklen. Kazanılmış haklar kuramının gerçekte kanunlar ihtilâfi olgusunu ortadan kaldırmaya yönelik sonuçlar doğurabileceği görüşü için; bkz. Turgut Turhan, *Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfi Alanında İka Yeri Kuralı* (Dayınlarlı 1989) 54.

¹⁸Georg von Wächter, ‘Ueber die Collision der Privatrechtsgesetze verschiedener Staaten’ (1842) 25 AcP 1, 6 (Jürgen Basedow, Vested Rights Theory (n 17) 1815’den naklen).

¹⁹Pierre Arminjon, ‘La notion des droits acquis en droit international privé’ (1933) 44 Recueil des cours 1, 60 (Jürgen Basedow, Vested Rights Theory (n 17) 1815’den naklen).

²⁰Bkz. aşağıda (n 32).

kuramının” etkisini yitirmiş²¹ olduğu, dış karar âhengini sağlamanın milletlerarası özel hukuk alanının başat amacı olduğu düşüncesinin de savunulmaz olduğunu²² görürüz²³.

Günümüz anlayışı uyarınca yabancı bir ülkede tesis edilmiş hukukî statülerin mevcudiyetini kabul edip etmemek, bir diğer deyişle ilgili hukukî statüyü tanıyıp tanımamak her devletin kendi tasarrufundadır²⁴. Her ne kadar bazı milletlerarası sözleşmeler, öngördükleri belli şartların gerçekleşmesi hâlinde veya herhangi bir şarta bağlı olmaksızın mahkeme kararlarını veya hukukî statüleri tanıma yükümlülüğü getiriyor olsalar da, bu milletlerarası sözleşmelere taraf olup olmamak da neticede ilgili devletlerin takdirine bırakılmıştır²⁵. Diğer yandan, aşağıda üzerinde duracağımız üzere²⁶, devletler, yabancı bir ülkede tesis edilmiş bir statünün hukukî varlığını kabul etseler de ilgili statünün hükümlerinin tümünü ülkelerinde doğurmasına izin vermek zorunda değildirler.

Öte yandan, nasıl ki günümüz anlayışı uyarınca devletler yabancı ülkelerde tesis edilmiş statüleri tanımak mecburiyetinde değilse, kendi ülkelerinde kendi maddî hukuklarına tâbi olarak kurulacak bir hukukî statünün diğer devletlerce tanınması meselesi ile de prensip olarak ilgilenmek zorunda değildir²⁷; bir başka deyişle devletler (gerek mahkeme kararıyla gerekse hukukî işleme tesis edilecek) hukukî statülere ilişkin hukukî düzenlemelerini yaparken ilgili hukukî statünün diğer devletlerde de tanınmasını sağlama gayreti içinde olmak zorunda değildir²⁸.

²¹Kazanılmış haklar kuramının İngiltere’deki mukadderatı bakımından MORRIS’in 1971 tarihli kitabında yer alan “kazanılmış haklar kuramı ölüdür (We may admit it: the vested right theory is dead)” şeklindeki ifadesinden bu kuramın İngiltere’de etkisini uzun zamandır bütünüyle yitirmiş olduğu anlaşılır; J.H.C. Morris, ‘The Conflict of Laws’ (Stevens and Sons Limited 1971) 525. ABD bakımından da benzer bir durum söz konusudur. ABD’de Restatement II, önceki Restatement I’in dayanağı olan kazanılmış haklar teorisini ve bu teorisinin tüm sonuçlarını ortadan kaldırmıştır, *ibid* 529.

²²SAVIGNY için de, dış karar âhenginin sağlanması milletlerarası özel hukukun temel amacını teşkil etmekteydi. SAVIGNY, her devletin bağlama kuralının aynı olmasıyla dış karar âhenginin de sağlanacağını ifade etmekteydi. “Devletler hukukunun” da devletleri buna zorlayacak olduğunu düşünerek her devletin aynı bağlama kurallarını benimsemesinin “mümkün, arzu edilebilir ve beklenebilir (möglich, wünschenswert, zu erwartenden)” olduğunu düşünmüş, ortaya koyduğu metot ile karar âhenginin gerçekleşmesinin mümkün olduğunu savunmuştur; ayrıntılı açıklama için diğerlerinin yanında bkz. Paul Heinrich Neuhaus, ‘Abschied von IPR?’ (1982) 46 (1) *Rabels Zeitschrift* 4, 15; Klaus Schurig, ‘Kollision-snormen und Sachrecht’ (Duncker & Humblot 1981) 119 ff.; Özel, Erkan, Pürselim and Karaca (n 14) 33. Ancak bilhassa KAHN ve BARTIN tarafından her devletin tipki “maddî hukuk kuralları” bakımından olduğu gibi, “bağlama kuralları” bakımından da devletler hukukunun dikte ettiği bir çerçeveye sınırlı olmaksızın kendi ihtiyaçları çerçevesinde bağlama kuralı öngörme serbestisine sahip olduğunun ortaya konmasıyla birlikte, karar âhenginin sağlanması hedefi milletlerarası özel hukukun en başta gelen hedefi olmaktan çıkmıştır; Neuhaus (n 22) 16; Schurig (n 22) 190; Özel, Erkan, Pürselim and Karaca (n 14) 12 vd.. Meselâ Alman doktrininde KEGEL de dış karar âhenginin milletlerarası özel hukukun başlıca hedefi olduğu yolundaki iddiayı “abartılı (übertrieben)” bir iddia olarak yorumlamıştır; Gerhard Kegel, ‘Begriffs und Interessenjurisprudenz in internationalen Privatrecht’ in *Festschrift Lewald* (Helbing & Lichtenhahn 1953) 259, 277 (Schurig (n 22) 190, dpn. 638’den naklen)

²³Günümüzde “topal hukukî statülerin engellenmesi” meselesine milletlerarası özel hukukun kolladığı çeşitli menfaatlerden “düzen menfaati” altında temas edilir; meselâ “yabancı mahkeme kararlarının tanınmasının” düzen menfaati ile ilgili olduğuna işaret edilir; Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk* (13th edn Vedat 2020) 29; Nomer (n 7) 18; Güngör, ‘Türk Milletlerarası Özel Hukuku’ (Yetkin 2021) 73; Özel, Erkan, Pürselim and Karaca (n 14) 25.

²⁴Yabancı mahkeme kararlarıyla tesis edilmiş hukukî statülerin tanınması bakımından bir zorunluluk bulunmadığı yönünde diğerlerinin yanında bkz. Nomer (n 7) 507; Rona Aybay and Esra Dardağan, *Yasaların Çatışması* (2nd edn Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008) 292; Güngör (n 23) 271; Fügen Sargın, *Türk Milletlerarası Usûl Hukuku* (Yetkin 2024) 630.

²⁵Bu yönde Dulce Lopes, ‘Recognition – A Story of How Two Worlds Meet’ in Poomintr Sooksripaisarnkit and Dharmita Prasad (eds), *Blurry Boundaries of Public and Private International Law* (Springer 2022) 31-36.

²⁶Bkz. aşağıda dpn. 84 civarı.

²⁷Kurt Siehr, ‘Renvoi und wohlerhobene Rechte’ in Isaak Meier and Kurt Siehr (eds.) *Festschrift für Anton Heini*, (Schulthes 1995) 415.

²⁸Bununla birlikte, meselâ İsviçre’nin Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu (IPRG), İsviçre vatandaşı olmayıp İsviçre’de yerleşim yerleri de bulunmayanların İsviçre’de evlenmelerine sadece, bu evlenmenin belli yabancı devletlerce tanınacak olması koşuluyla izin vermektedir. Gerçekten de IPRG’nin 43/2. maddesi uyarınca, her ikisi de yabancı olup İsviçre’de yerleşim yeri bulunmayan nişanlıların İsviçre’de evlenebilmelerine izin verilebilmesi için nişanlılardan her birinin vatandaşı olduğu veya yerleşim yerinin bulunduğu devletlerin evlenmeyi tanıyacak olması gerekir. Yine İsviçre’de IPRG’nin evlât edinmeye ilişkin 77/1 maddesi benzer bir hükmü içermektedir. Bu madde uyarınca İsviçre’de gerçekleştirilecek bir evlât edinme İsviçre hukukuna tâbidir. Ancak, evlât edinilenin veyahut da evlât edinenlerin yerleşim yeri veya vatandaşı oldukları devlette bu evlât edinme tanınmayacaksa ve evlât edinilen çocuk bu sebeple bir güçlük karşılacaksa, evlât edinme kararı verilmeyecektir. Bir hukukî statünün kurulmasına, ancak diğer devletlerin kurulacak bu statüye hukukî etki tanımaları şartıyla izin veren hükümlere bir başka örnek olarak geçmişte (henüz pek çok devlet hukukunda boşanma imkânı tanınmamışken) yürürlükte olmuş olan Alman Usûl Kanunu’nun (ZPO) boşanma davaları bakımından öngördüğü hüküm örnek gösterilebilir. Bu hüküm uyarınca, yabancılık unsuru içeren bir boşanma davasının Almanya’da görülmesinin şartlarından biri, boşanma kararının kocanın vatandaşı olduğu devlette tanınmasının mümkün olmasıydı (ZPO mülga md. 606a/1 (4)).

Günümüzde devletler yabancı ülkelerde tesis edilmiş statüleri tanımak zorunda olmasalar da milletlerarası sözleşmeler dahil olmak üzere çeşitli düzenlemelerinde yabancı ülkelerde tesis edilmiş statülerin tanınmasına yönelik birbirinden farklı metotları öngörmektedirler.

B. Tanımanın Farklı Metotları

Günümüzde milletlerarası özel hukuk alanında, iki tanıma metodu, aralarındaki büyük farklara rağmen, tanımanın klâsik metotları olarak nitelendirilmektedir²⁹. Bunlardan biri “yabancı mahkeme kararlarının” milletlerarası usûl hukuku kuralları vasıtasıyla tanınması metodu, diğeri ise bu incelemenin konusunu teşkil eden, hukukî işleme tesis edilmiş ‘statülerin’ bağlama kurallarının (ve bu kuralların yetkili kıldığı hukukun ilgili maddî hükümlerinin) tatbiki suretiyle³⁰ tanınması metodudur. Her iki klâsik tanıma metodu da belli yönlerden ‘mahkemece’ yapılacak bir kontrolün akabinde aranan şartların sağlandığının anlaşılması hâlinde tanımayı sağlar; ancak bu tanıma yöntemlerinde kontrol edilen hususlar birbirinden çok farklıdır. “Hukukî işleme” tesis edilmiş “hukukî statülerin” tanınmasında kontrol edilen, ilgili statünün for devletinin bağlama kuralının işaret ettiği hukuka uygun olarak meydana getirilmiş bir statü olup olmadığıdır; hâlbuki “yabancı mahkeme kararlarının” tanınmasında yapılan kontrol, yabancı kararın ‘esas yönünden’ yetkili hukuka uygun olup olmadığına ilişkin olmayıp prensipte sadece bazı usulî yönlerden³¹ yapılan bir kontroldür. Bu iki metodun klâsik olarak nitelendiriliyor olması, çeşitli “yeni³²” tanıma metotlarının mevcut olmasından kaynaklanmaktadır.

Klâsik tanıma metotları dışındaki farklı tanıma metotlarına örnek olarak Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 27/A maddesinin öngördüğü, evliliği sona erdiren kararlara istinaden nüfus siciline tescil imkânını gösterebiliriz³³. Diğer yandan, Türkiye’nin de taraf olduğu “Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesinde³⁴” yer alan tanıma metodunu da yeni geliştirilen tanıma metotlarına örnek gösterebiliriz. Bu Sözleşme’nin öngördüğü şartları taşıyan ve evlât edinilen küçüğün mutat meskeni yetkili makamı ile evlât edinenin mutat meskeni yetkili makamının karşılıklı muta-

²⁹Bkz yukarıda (n 12) civarı.

³⁰Yabancı ülkede hukukî işleme kurulmuş hukukî statünün mevcudiyeti yabancı bir mahkemenin verdiği tespit kararıyla da hüküm altına alınmış olabilir. Böyle bir yabancı mahkeme kararının bulunması durumdaysa, Türk hâkimi yabancı ülkede yapılmış evliliğin Türk bağlama kurallarının işaret ettiği hukuka uygun olup olmadığını incelemek zorunda kalmayacak, yabancı kararın tanınmasının mümkün olup olmadığını MÖHUK m. 58 çerçevesinde belirleyecektir.

³¹Doktrinde NÖMER, yabancı mahkeme kararlarının tanınmasında esas yönünden kontrol yapılmamasının gerekçesinin, kararın “doğruluğu(nun) yabancı mahkemenin sorumluluğu altında ” oluşu ile izah etmektedir; Nomer (n 7) 520. Bu gerekçeye bir de, yabancı dahi olsa bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde cereyan eden ve genellikle çekişmeli şekilde yürütülen, tarafların delilleriyle birlikte iddia ve savunmalarını ileri sürmelerine ve tebligata ilişkin gereklilikler dâhil imkân verilmiş bir yargılama sürecinin varlığının for devletince belirlenmesinin, yabancı kararın içeriğini de for devleti gözünde meşrulaştırdığını (bkz. Basedow, ‘Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung’ (n. 12) 248) tüm bunların, yabancı mahkeme kararlarına daha toleranslı yaklaşılmasını sağladığını da eklemek yerinde olur kanaatindeyiz.

³²Klâsik tanıma metotları yanında mevcut olduğuna işaret ettiğimiz ve burada anlatım kolaylığını sağlamak amacıyla da “yeni” olarak tanımladığımız tanıma metotlarının gerçekten de “yeni” olup olmadıkları meselesini konumuzun kapsamı dışında kaldığı için burada değeri vermiyoruz. Ancak “yeni” olarak tanımladığımız bu metotların esasen “kazanılmış haklar” teorisinin savunulduğu geçmiş günlerin anlayışının yeniden canlanmış şekli olduğu düşüncesinin de ileri sürüldüğünü belirtmemiz gerekir. Ayrıntılı bilgi için diğerlerinin yanında bkz. Ralf Michaels, ‘EU Law as Private International Law? Reconceptualising the Country -of- Origin Principle as Vested-Rights Theory’ (2006) Journal of International Law 195, 222 ff.; Tekdoğan Bahçıvan (n 12) 111; Lopes (n 25)) 35,dpn. 18.

³³Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun getirdiği imkânın ‘tanıma’ olarak nitelendirilmesinin mümkün olup olmadığı Türk doktrininde tartışmalıdır. Ancak biz bu incelemede ‘hukukî statülerin’ tanınması ifadesini, ilgili hukukî statünün, sınırlı da olsa, hüküm doğurmasını sağlayan tüm metotları kapsayan geniş bir çatı kavram olarak kullandığımızdan, Kanun’un getirdiği tescil imkânını, söz konusu tartışmaya girmeden, burada kullandığımız geniş anlamıyla “tanıma” kavramına dâhil etmekteyiz. Doktrinde Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 27/A maddesinin bir tanıma olduğu görüşü için bkz; Ebru Şensöz-Malkoç, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması* (Onikilevha 2017) 265; Rifat Erten, *Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, (Yetkin 2017) 194; Lâle Ayhan İzmirli, ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması’ 2018 (22) 4 Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67, 85. Sercan Ecemiş, ‘MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları’, 2020 (22) 1 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 357, 385. Buna mukabil doktrinde Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 27/A hükmünün getirdiği imkânın tanıma olarak kabul edilemeyeceği görüşünü savunanlar da bulunmaktadır; Burak Huysal, ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili’ 2017 (32) 2 PPIL 473, 482; Duygu Kayaçioğlu, *Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Adli ve İdari Kararların Nüfus Kütüğüne Doğrudan Tescili*, (Seçkin 2021) 88; Ahmet Tokat, *Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Kararların Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Tescili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021) 74.

³⁴Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi, RG. 19.04.2004- 25438.

bakatıyla gerçekleşip bir belge ile tevsik edilen evlât edinme işlemi, diğer âkit devletler tarafından “kanunen tanınacaktır” (m. 23/1). Bunun anlamı, yabancı bir âkit devlet ülkesinde, mahkeme kararıyla veyahut da hukukî işlemle (sözleşmeyle) gerçekleştirilmiş evlât edinmelerin klâsik tanıma metotlarına başvurmaksızın tüm âkit devletlerde kendiliğinden (ipso iure) tanınacak olmasıdır³⁵.

Diğer yandan, gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS’nin) 8. maddesinde düzenlenen “özel ve aile hayatına saygı” gibi AİHS ilkelerinin ihlâl edilmemesi için³⁶ AİHS’ne taraf olan for devletlerine, gerekse de Avrupa Birliği’nin (AB’nin) “serbest dolaşım” ilkesi gibi AB ilkelerinin ihlâl edilmemesi için³⁷ AB üyesi olan for devletlerine, bağlama kurallarının işaret ettiği hukuka uygun olmasalar da, yabancı ülkede tesis edilmiş belli şartları taşıyan bazı statüleri klâsik tanıma metotlarına başvurmadan tanıma yükümlülüğü getirilmeye başlanmıştır. İşte bu gelişmelere koşut olacak şekilde Türk doktrininde de yabancı bir hukuka göre geçerli olarak hukukî işlemle meydana gelmiş bazı statülerin, Türkiye’de bu yeni tanıma metodu çerçevesinde tanınmasını sağlayacak bir tanıma kuralının mevzuata getirilmesinin yerinde olacağı görüşü savunulmaktadır³⁸. Bu görüş, klâsik bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodunun gerektirdiği üzere ilgili hukukî statünün Türk bağlama kurallarının en sıkı ilişkili hukuk olarak işaret ettiği hukuka göre geçerli bir şekilde kurulmuş olup olmadığının kontrolü yerine³⁹, bazı statüler bakımından geçmişte savunulmuş “kazanılmış haklar teorisini” andıracak bir tanıma metodunun tatbikini önermektedir. Buna göre, en sıkı ilişkili olduğu hukuk olmasa dahi bir hukuka göre geçerli olması, ilgili hukukî statünün tanınması için yeterli kabul edilmelidir⁴⁰.

Tanıma metotları yukarıda kısaca değindiklerimiz ile sınırlı olmayıp, meselâ Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun⁴¹ 26. maddesinin öngördüğü şekilde, yabancı ülke makamlarının düzenlediği evlilik belgesiyle Türk idarî makamlarına yapılan evlilik bildirimi üzerine evliliğin nüfus kütüğüne tescili sağlandığında da bu incelemede kullandığımız geniş anlamıyla tanınma gerçekleşmiş olur. Diğer yandan, 06.05.2013 tarihli “Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge⁴², mavi kartlıların hukukî statülerini tevsik eden yabancı ülke makamlarınca düzenlenmiş belgelere istinaden bu statülerine ilişkin tescil işlemlerinin yapılacağını, tescil işlemi için Türk mahkemelerince verilmiş bir tanıma kararının bulunmasına gerek olmadığını öngörmekte (m. 10), böylece mavi kartlıların belgelenmiş statülerinin -bu incelemede kullandığımız geniş anlamıyla- tanınacağını düzenlemektedir.

Değindiğimiz ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun veya ‘Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge’nin hükümleri çerçevesinde Türkiye’de tescil edilmiş dahi olsalar, yabancı ülkelerde tesis edilmiş statülerin hukukî varlığı ile bağlantılı sorunların ortaya çıkması mümkündür. İşte böyle bir durumda başvurulacak Türk mahkemesi, yabancı ülkede tesis edilmiş olduğu ileri sürülen (Türk nüfus kayıtlarına tescil dahi edilmiş olabilen) statünün Türkiye’de hukukî varlığının kabulünün gerçekten mümkün

³⁵ Diğerlerinin yanında bkz. Ziya Akıncı and Cemile Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku* (Vedat 2010) 143; Sibel Özel, ‘Ülkelerarası Evlat Edinme’ (2011) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Atâ Sakmar’a Armağan, 609, 615; Zeynep Derya Tarman and Işık Önay, ‘Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engel’ (2011) 60 (2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 331,351.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekdoğan Bahçıvan (n. 12) 114 vd.; Sirmen ‘Tanıma Kuralı’ (n 14) 280 vd.

³⁷ Nitekim, AB’de ortak adalet, özgürlük ve güvenlik alanı oluşturma hedefine ilişkin 2.6.2004 tarihli bilgilendirmede (KOM 2004 (651), ABRG C 14/6) “karşılıklı tanıma prensibi” mal, hizmet ve kişilerin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi amacını sağlayacak araçlardan biri olarak kabul edilmiştir.

³⁸ Sirmen, ‘Tanıma Kuralı’ (n 14) 286; Mehmet Polat Kalafatoğlu, *Mirasa Uygulanacak Hukuk* (Onikilevha 2025) 380.

³⁹ Bu metot, “statü geçerliliğinde forumun kanunlar ihtilafı kurallarından ayrılmayı gerektir(ir)”; Sirmen ‘Tanıma Kuralı’ (n 14) 276.

⁴⁰ SİRMEN’e göre doğru formüle edilmiş bir tanıma kuralının getirilmesi önerisinin amacı, “...tanımayı uygulanacak hukuka tâbi kılmaksızın yabancı hukuka göre oluşturulmuş hakka saygı duymaktır” Sirmen ‘Tanıma Kuralı’ (n 14) 276.

⁴¹ 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu, RG. 29.4.2006-26153.

⁴² B.05.0.SGB.0.05.01.00-15.12.07-1259 sayılı Yönerge için bkz. <<https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/yonerge/MaviKartliKutuguveNufusOlaylarininTutulmasiYonergesi.pdf>>.

olup olmadığını belirlemek için, aksine bir düzenleme bulunmadıkça bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma yoluna başvurur.

III. BAĞLAMA KURALLARI VASITASIYLA TANIMA METODU

A. Genel Olarak

Bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodu⁴³, yabancı ülkede hukukî işlemle kurulmuş olup for devletinde tanınmasının mümkün olup olmadığı belirlenecek statünün adetâ for devletinin bağlama kurallarının kontrolünden geçirilmesini gerektirir. Zira bu metot tatbik edildiğinde, for devleti meselâ Türkiye ise, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statünün Türk bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukuka göre geçerli olarak tesis edilmiş olup olmadığı Türk mahkemesince tespit edilir. İlgili statü Türk bağlama kurallarının yetkilendirdiği hukuka göre geçerliyse Türkiye’de varlığı hukuken kabul edilir ve kamu düzeninin izin verdiği ölçüde hükümlerini Türkiye’de doğurmasına izin verilir. Görüleceği üzere, tanıma bu metot çerçevesinde gerçekleştirildiğinde, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statü, yabancı ülkenin hukukuna (bağlama kuralları dâhil yabancı ülke hukukunun bütününe) göre geçerli olsa dahi, Türk bağlama kurallarının ilgili statü bakımından işaret ettiği hukuka göre geçersizse Türkiye’de tanınmaz⁴⁴.

Tekraren belirtelim ki, yabancı ülkede bir hukukî işlemle kurulmuş her statünün Türkiye’de hükümlerini belli ölçüde de olsa doğurması, bağlama kuralları vasıtasıyla tanınmış olmasına bağlı değildir. Bir hukukî statü Türkiye’de herhangi bir metotla tanınmamış olsa da, ilgililerin hayatlarını bu statüler çerçevesinde sürdürmeleri belli ölçüde mümkündür. Aşağıdaki başlık altında ele alacağımız üzere, hukukî bir işlemle tesis edilmiş bir statünün bağlama kuralları vasıtasıyla mahkeme tarafından tanınması metodunun tatbiki, genellikle ilgili statüyle ilintili bir ihtilâfın ortaya çıkması hâlinde gerekli olur. Ancak bazen, statünün tanınmasının

⁴³Bu incelemede kısaca “bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma” olarak da ifade ettiğimiz “bağlama kuralları ve bu kuralların yetkili kıldığı hukukun tatbiki suretiyle tanıma” ifadesinin Almanca olarak “Anerkennung durch Normen des EGBGB und das durch sie bezeichnete Recht” şeklinde bilhassa geçmişte Alman doktrininde kullanılmış olduğunu görüyoruz; bkz. Heinz Peter Mansel, *Personalstatut, Staatsangehörigkeit und Effektivität* (Beck’sche Verlagsbuchhandel 1988) 388. Esasen geçmişte Alman doktrininde de “tanıma” ifadesi yaygın bir şekilde bizim de bu çalışmada kullandığımız anlamda, yabancı ülkede tesis edilmiş bir hukukî statünün, Alman bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukukun kontrolünden geçirilmesi sonucunda Almanya’da da hükümlerini doğurmasına izin verilmesi anlamında kullanılmaktayken, günümüzde “tanıma” ifadesi genellikle daha farklı bir durumu, AB hukukunda geliştirilmekte olan yeni tanıma metodunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Meselâ BASEDOW, AB hukukunda yeni tanıma metodunun gelişimi öncesinde yayınladığı 1980 tarihli eserinde, yabancı ülkelerde hukukî işlemle gerçekleştirilmiş boşanmaların Almanya’da da hüküm doğurabilmeleri için Alman bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukuka uygunluklarının belirlenmesi suretiyle tanınmasını ifade etmek için “tanıma (Anerkennung)” sözünü kullanmıştır. Örnek olarak ele aldığımız cümlesinde BASEDOW 1980 yılında henüz yürürlükte olan mülga Alman bağlama kurallarının boşanmaya uygulanacak hukuka ilişkin 17. maddesine işaret ederek “hukukî işlemle’ gerçekleştirilmiş boşanmaların tanınip tanınmayacağını EGBG’nin 17. maddesinin yetkili kıldığı kocanın millî hukuku uyarınca belirleneceğini Almanca şu sözlerle ifade etmiştir: “Nach deutscher Auffassung beurteilt sich ihre Wirksamkeit (Wirksamkeit von Privatscheidungen) nach den Regeln des internationalen Privatrechts. Nach Art. 17 I EGBGB... entscheidet also das Heimatrecht des Mannes über die Anerkennung”; Jürgen Basedow, *Die Anerkennung von Auslandsscheidungen* (Alfred Metzner Verlag 1980), 9 (parantez içindeki ifade tarafımızca eklenmiştir). Buna mukabil 2014 tarihine gelindiğindeyse, BASEDOW vereceğimiz örnek cümlesinin de göstereceği üzere “tanıma (Anerkennung)” sözünü, AB hukukunda geliştirilmekte olan yeni tanıma metodunu ifade etmek için kullanmaya başlamıştır. Örnek olarak vereceğimiz bu cümlesinde BASEDOW, “günümüzün yeni eğiliminin, (dar anlamda) milletlerarası özel hukukun geleneksel atif metodunun yerindeliğinin sorgulanması ve bu metodun yerine mümkün olan her yerde tanıma ilkesinin tatbiki yönünde” olduğunu ifade etmektedir. Bu cümlelerin Almancası şu şekildedir: “Doch wird die Tendenz deutlich, die traditionelle, verweisungsrechtliche Methode des IPR in Frage zu stellen und sie, wo irgend möglich, durch den Anerkennungsgrundsatz zu ersetzen”; Basedow, ‘Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung’ (n. 12) 245. Görüleceği üzere daha yeni tarihli bu cümlesinde BASEDOW, yabancı bir ülkede hukukî işlemle kurulmuş bir statünün for devletinde hüküm doğurup doğurmayacağını bağlama kuralları (ve bu kuralların yetkili kıldığı hukukun) tatbiki suretiyle belirlenmesi metodundan söz ederken artık “tanıma” ifadesini kullanmamış bunun yerine “milletlerarası özel hukukun geleneksel atif metodu (die traditionelle, verweisungsrechtliche Methode des IPR) ifadesini kullanmış, “tanıma ilkesi” (Anerkennungsgrundsatz) ifadesini ise AB hukukunda geliştirilmekte olan yeni tanıma metodu için kullanmıştır. Alman doktrininde yeni tanıma metoduna ilişkin olarak kaleme alınmış temel monografik eserlerden birinin yazarı FUNKEN de, “tanıma” ifadesinin iki farklı anlama gelecek şekilde kullanıldığını, birinci anlamıyla kullanıldığında ifade edilmek istenenin bizim de bu çalışmamızın konusunu teşkil eden bağlama kurallarının (ve bu kuralların yetkili kıldığı hukukun) tatbiki suretiyle tanıma olduğunu, ikinci anlamıyla kullanıldığında ise AB’de geliştirilmekte olan yeni tanıma metodunu ifade ettiğini belirtmektedir; Katja Funken, ‘Das Anerkennungsprinzip im internationalen Privatrecht’ (Mohr Siebeck 2009) 25. Benzer şekilde Türk doktrininde TEKDOĞAN BAĞÇIVAN da “tanıma” sözünü çoğunlukla “tanıma yöntemi” ifadesi içinde kullanmakta ve bu kullanımında bilhassa Avrupa İnsan Hakları Mahkeme kararları ve AB hukuku ışığında yeni gelişen tanıma metodunu ifade etmekte; bununla birlikte bazen de “tanıma” ifadesini eserinde geçen “...milletlerarası özel hukukta yer alan tanıma yöntemi” cümlesinde olduğu gibi, bizim bu çalışmada kullandığımız geniş anlamda “tanımanın” çeşitli metotlarından, bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma manâsıyla kullanılmaktadır Tekdoğan Bağçıvan (n 12) 123.

⁴⁴Hukukî işlemle meydana getirilmiş boşanmalar bakımından bkz. Nomer (n 7) 511.

mümkün olup olmadığının mahkeme tarafından belirlenmesi gerektiği durumlarda da ‘bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodu’nun uygulanmayacağı hâllerin söz konusu olabileceğini tekraren belirtelim. Meselâ, Evlât Edinmeye İlişkin Lahey Sözleşmesi’nin⁴⁵ tatbik alanı bulduğu durumlarda, mahkeme, tanımayı bağlama kuralları vasıtasıyla değil, sözleşmenin öngördüğü metot çerçevesinde gerçekleştirecektir.

B. Bağlama Kuralları Vasıtasıyla Tanıma Metodunun Uygulama Alanı

1. Genel Olarak

Yabancı bir ülkede kurulmuş da olsa bir hukukî statü, kurulmasını sağlayan “hukukî işleme” veya “mahkeme kararıyla” birlikte “hukukî hayata çıkar⁴⁶” ve ilgililer kurulmuş bu hukukî statü çerçevesinde yaşamaya başlar. İlgililerin daha önce yabancı ülkede hayata geçirilmiş bu hukukî statüler çerçevesinde Türkiye’de yaşam sürmeleri, bu statülerinin belirli bir metot çerçevesinde Türk makamlarınca tanınmış olduğunu açıkça gösteren tescil gibi bir işlemin yapılmış olmasını çoğu zaman gerektirmez. Meselâ, yabancı ülkede evlenmiş yabancılar, Türkiye’de evlilik hayatlarını başkaca bir tanıma işlemi yapılmasına gerek olmaksızın da sürdürebilir veya yabancı mahkeme kararıyla yabancı eşinden boşanmış bir Türk vatandaşı, boşanmış olduğunu nüfus siciline tescil ettirmeden de dul olarak Türkiye’de hayatını sürdürebilir. Ne var ki, hukukî statüyü tesis eden “yabancı mahkeme kararının” kesin delil ve kesin hüküm gücünden yararlanılmak istendiğinde veyahut statü bir “hukukî işleme” tesis edilmişse, bu statünün Türk hukuku nezdinde gerçekten mevcut olup olmadığıyla ilgili bir ihtilâf çıktığında, “yabancı mahkeme kararının” veya hukukî işleme tesis edilmiş “statünün” belli bir metot çerçevesinde ‘Türk mahkemesince’ tanınması meselesi gündeme gelir.

İşte, yabancı bir ülkede hukukî işleme kurulmuş bir statünün Türk mahkemesince tanınması gerektiğinde, aksine bir düzenleme yoksa, “bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metoduna” başvurulur. Bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodunun tatbik gerekliliği bakımından, ilgili statünün yabancı idarî makamlarca tevsik edilmiş olup olmadığı, önemli bir ayırım teşkil eder. İlgili statü yabancı idarî makamlarca tevsik edilmişse, bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metoduna başvurma gerekliliği azalır. Bu sebeple, bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodunun uygulama alanını, ilgili statünün yabancı idarî makamlarca tevsik edilmiş olup olmadığı ayırımını gözeterek inceleyeceğiz:

2. İlgili Statünün Mevcudiyetini Tevsik Eden Yabancı İdarî Makamlarca Düzenlenmiş Belge Bulunması Hâlinde Bağlama Kuralları Vasıtasıyla Tanıma Metodunun Tatbik Alanı

Yabancı ülkede hukukî işleme tesis edilmiş statüyü tevsik eden yabancı idarî makamlarca düzenlenmiş bir belge varsa ilgili statü pek çok hâlde, bu incelemede kullandığımız geniş anlamıyla, kolayca tanınır⁴⁷; hatta bazı düzenlemeler, statüyü tevsik eden yabancı makamlarca düzenlenmiş belgelere istinaden ilgili statünün Türk siciline tescilini öngörmektedir. Tüm bunlar için ilgili statüye ilişkin bir ihtilâf çıkana dek Türk mahkemesine başvurulmasına ve dolayısıyla bu incelemenin konusunu teşkil eden bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodunun tatbikine gerek yoktur. Hukukî statüyü tevsik eden yabancı makamlarca düzenlenmiş belgelerin sağladığı bu kolay tanıma imkânı bazı statüler bakımından açıkça düzenlenmiştir. Meselâ, yukarıda da değinmiş olduğumuz Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca, yabancı makamların düzenlediği evlenme belgesiyle Türk makamlarına başvuran kocanın talebi üzerine, evlilik prensip olarak nüfus

⁴⁵Bkz. yukarıda (n 34).

⁴⁶Nomer (n 7) 144.

⁴⁷Bu incelemede hukukî işleme tesis edilmiş statülerin tanınması ifadesini geniş bir çatı kavram olarak kullanmaktayız. Statülerin tanınması ifadesini, hangi metotla gerçekleştirildiğine, doğurduğu sonuçların dar veya geniş olduğuna, kesin olup olmadığına (yani mahkemeye sonradan aksi yönde karar verilmesi imkânı bulunup bulunmadığına) bakmaksızın, yabancı ülkede tesis edilmiş statünün hukukî varlığının kabul edilip Türkiye’de sınırlı da olsa hükümlerini doğurmasına izin verilen hâlleri kapsayacak şekilde kullanmaktayız.

kütüğüne tescil edilir⁴⁸ (m. 24). Benzer şekilde, yukarıda da söz etmiş olduğumuz 06.05.2013 tarihli “Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge⁴⁹ uyarınca, mavi kartlıların hukukî statülerini tevsik eden yabancı ülke makamlarınca düzenlenmiş belgelere istinaden bu statülerine ilişkin tescil işlemleri yapılır. Yine meselâ yabancı ülkelerde kurulmuş şirketler, belli bir tanıma metodu çerçevesinde tanınmaları gerekmeksizin⁵⁰, yabancı makamlarca düzenlenmiş olup kuruluşlarını ve faaliyet içinde bulunduklarını gösteren faaliyet belgeleri ile yabancılar hukukunun çizdiği çerçeve dâhilinde Türkiye’de şube açabilir, yatırım yapabilir (Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği m. 7). Hatta yine bir hukukî statü olan araç sürmeye ehil olmak bakımından da yabancı ülkede düzenlenmiş sürücü ehliyet belgesine sahip olanlar, bu yabancı makamlarca düzenlenmiş belgeye istinaden hiç değilse belli bir süre (en fazla iki yıl) Türkiye’de araç kullanabilirler (Karayolları Trafik Yönetmeliği m. 89).

Diğer yandan, HMK’nın 224. maddesi de, yabancı devlet makamlarınca düzenlenen resmî belgelerin gerekli onayları⁵¹ içermeleri hâlinde Türk resmî belgeleri ile aynı vasfı taşıyacağını öngörmektedir. Şu hâlde, yabancı idarî makamlarca düzenlenmiş olup gerekli onayları içeren belgeler, tıpkı Türk idarî makamlarınca düzenlenmiş belgeler gibi “aksi ispatlanana dek”, içeriklerinde açıklama getirdikleri hususun doğru olduğunu ortaya koyma işlevini görürler⁵².

Burada, bir ayrımın altını çizmemizde fayda bulunmaktadır. Yukarıda, yeni tanıma metodlarından söz ederken, “Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi” uyarınca, yetkili makamın düzenlediği belge ile tevsik edilen evlât edinme ilişkisinin diğer âkit devletler tarafından tanınacağından söz etmiştik⁵³. Bu başlık altında ele aldığımız yabancı makamlarca düzenlenmiş belgelerin sağladığı kolay tanıma imkânından farklı olarak Sözleşme, yetkili makam tarafından düzenlenmiş bir belgeye dayanan evlât edinme ilişkisini, kamu düzenine aykırı olmaması şartıyla, tanıma zorunluluğu getirmektedir; sözleşmenin getirdiği tanıma yükümlülüğü sebebiyle, evlât edinme bir hukukî işlemle gerçekleştirilmiş olsa dahi, Türk bağlama kurallarının öngördüğü hukuka uygun olarak yapılmadığı gerekçesiyle evlât edinme ilişkisinin Türkiye’de tanınmaması mümkün değildir. Benzer şekilde, yukarıda değindiğimiz⁵⁴ AB hukuku alanında geliştirilen yeni tanıma metoduyla da, bir üye devlette hukukî işlemle gerçekleştirilmiş olup o devletin makamlarınca tevsik edilmiş bazı statüler bakımından tanıma zorunluluğu getirilmektedir. Böylece, bir üye devlette tesis edilmiş bu statüleri, diğer üye devletlerin -kendi bağlama kurallarına göre yetkili olan hukuka uygun şekilde tesis edilmedikleri gerekçesiyle- tanımamalarının önüne geçilmektedir⁵⁵.

⁴⁸Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 24. maddesi uyarınca “Yurt dışında yabancı yetkili makamlar önünde Türk vatandaşlarının yaptığı evlenmeler, Türk Medeni Kanunu hükümlerine uygun olmak ve butlanla batıl olmayı gerektiren bir sebep bulunmamak kaydıyla geçerlidir. Hükmün eleştirilecek yönlerini burada ele almayacak olmakla birlikte, bu hüküm nedeniyle meselâ yabancı ülkede yapılmış eş cinsel evliliklerin nüfus siciline tescili taleplerinin idarî makamca reddedileceğini söylemek mümkündür.

⁴⁹Bkz. (n 42).

⁵⁰Yabancı şirketlerin ayrıca bir tanıma prosedürüne tâbi tutulmaksızın “ipso iure” tanınmalarının Almanya’nın örf âdet hukukunu teşkil ettiği, pek çok devlette de şirketlerin “ipso iure” tanındıkları, buna mukabil geçmişte meselâ Fransa’da yürürlükte olmuş olan 30.5.1877 tarihli kanun uyarınca Belçika şirketleri hâric diğer yabancı şirketlerin Fransa’da tanınmalarının çıkarılacak bir kararname ile gerçekleştirildiği bilgisi için Bernhard Grossfeld, ‘Die Anerkennung Rechtsfähigkeit Juristische Personen’ (1967) 31 Rables Zeitschrift 1, 8.

⁵¹Üstelik, meselâ Türkiye’nin taraf olduğu Kişi Halleri Komisyonu’nun, Uluslararası Aile Cüzdanı İhdasına İlişkin XV numaralı Sözleşme’si (RG. 08.01.1984-18275) gibi bazı sözleşmelerin ilgili hükümleri, düzenlenmesini öngördükleri belgelerin apostil şerhi gibi bir onayı dahi gerektirmeksizin diğer âkit devletlerce dikkate alınmasını sağlar. Gerçekten de, Sözleşme’nin 11/2. maddesi uyarınca, aile cüzdanı başka bir onay işlemi gerektirmeksizin diğer âkit devletlerde kabul edilir. “Uluslararası Aile Cüzdanı İhdasına İlişkin XV numaralı Sözleşme’nin başlıca amaçlarından birinin, cüzdan sahibi kişilerin gittiği yabancı ülke makamlarının tam ve doğru bilgi sahibi olmalarının sağlanması olduğu bilgisi için bkz. Hatice Özdemir Kocasakal, ‘Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti’nin Taraf Olduğu Aile Hukukuna İlişkin Anlaşmalar’ 2011 (1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Ata Sakmar’a Armağan) 561, 575.

⁵²Nasıl ki, bir davada Türk resmî makamlarının tuttuğu nüfus kayıtlarının aksi her türlü delille ispat edilebiliyorsa (YHGK 11.02.1998-2-87/77 <www.lexpera>) yabancı bir ülkede düzenlenmiş nüfus kayıtlarına ilişkin belgelerin de aksi, her türlü delille ispat edilebilmelidir.

⁵³Bkz yukarıda (n 34) civarı.

⁵⁴Bkz. yukarıda (n 36) civarı.

⁵⁵Meselâ, Garcia Avello kararında, İspanyol ve Belçika vatandaşlıklarına sahip çocuğa İspanyol hukukunun izin verdiği üzere hem annenin hem de babanın soyadları verildiğinde, Belçika bağlama kurallarının soyadları bakımından yetkili kıldığı hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle Belçika’da tanınmaması, Avrupa Birliği’nin serbest dolaşım ve ikamet serbestilerine ilişkin ilkelerine aykırı görülmüş, çocuğa İspanyol hukuku çerçevesinde

Hâlbuki bu başlık altında ele aldığımız konu olan yabancı ülkede tesis edilmiş statüleri tevsik eden yabancı makamlarca düzenlenmiş belgelerin sağladığı kolay tanıma imkânı bakımından durum farklıdır; zira aksini öngören bir hüküm bulunmadıkça, yabancı bir idarî makamca düzenlenmiş belgenin tevsik ettiği hukukî statünün Türk bağlama kurallarının işaret ettiği hukuka göre geçersiz olduğu, bu sebeple Türkiye’de tanınmaması gerektiği ilgili kişilerce ortaya konabilir. Meselâ, yabancı makamların düzenlediği evlenme belgesiyle Türk makamlarına başvuran kocanın talebi üzerine bir evlilik Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 24. maddesi gereğince Türk nüfus kütüğüne tescil edilmiş olabilir; ancak evli olarak tescil edilmiş olduğunu sonradan öğrenen kadın, yabancı ülkede yapılmış evliliğin Türk bağlama kurallarının öngördüğü hukuka uygun yapılmadığı gerekçesiyle geçerli olmadığını ileri sürerek (meselâ kendi millî hukukuna göre evlenme sine izin verilmeyen bir hısımla evli görüldüğünü ileri sürerek) tescilin kaldırılması talebiyle mahkemeye başvurabilir.

İşte, nüfus kütüğüne yapılmış tescilin kaldırılması talebiyle mahkemeye başvurulması örneğinde olduğu üzere, yabancı ülkede kurulmuş olduğu iddia edilen statülerin mevcudiyetine ilişkin ihtilâflar Türk mahkemesi önüne geldiğinde, mahkeme ilgili statünün tanınmasının mümkün olup olmadığını, bağlama kuralları vasıtasıyla belirler.

Görüleceği üzere, yabancı ülkede hukukî işleme tesis edilmiş statüler yetkili yabancı makamlarca tevsik edilmişlerse bu statülerin Türkiye’de geniş anlamıyla tanınması kolay olur; bu tanınmanın yerindeliği konusunda bir ihtilâf çıkmadıkça statülerin tanınması için mahkemeye başvurulmasına, dolayısıyla incelediğimiz bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metoduna başvurulmasına genellikle gerek bulunmaz. Buna mukabil ilgili statünün Türkiye’de tanınmasının yerindeliğine ilişkin bir sorun (esas sorun veya önsorun) ortaya çıktığında, mesele mahkemece ele alınacak, mahkeme de ilgili statünün hukukî varlığının Türkiye’de kabul edilip edilmeyeceğini belirlemek için ilgili statüye ilişkin bağlama kuralını ve bu bağlama kuralına göre yetkili olan hukuku tatbik etmek suretiyle, statüyü esas yönünden inceleyecek, statünün yetkili hukuka uygun olarak tesis edilmiş olup olmadığını kontrol edecektir; yani bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodunu tatbik edecektir.

Burada akla gelebilecek bir soru, “*yabancı idarî makamlarca*” tevsik edilmiş bir statüyle ilintili bir ihtilâf çıktığında bu statünün geçerliliği, “bağlama kuralları” tatbik edilmek suretiyle “esas yönünden” yapılan bir kontrolle belirlenirken, aynı sorun “*yabancı bir mahkeme kararıyla*” tesis edilmiş bir hukukî statü bakımından çıktığında, statünün geçerliliğinin neden sadece bazı “usulî yönlerden” yapılan bir kontrolle belirlendiği sorusu olabilir. Evvela şunu belirtmek gerekir ki, ‘hukukî işleme’ tesis edilmiş statüler, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde cereyan etmiş, taraflara iddia ve savunmalarını ileri sürme imkânı tanınmış bir yargılama süreci sonunda verilmiş bir mahkeme kararının sağladığı güvenceden yoksundur⁵⁶. Bir hukukî statü, yabancı bir mahkemenin inşaî kararıyla tesis edilmişse, ihtiyaç duyulması hâlinde statüye Türkiye’de etki tanınması için ‘yabancı mahkeme kararının’ tanınması yoluna başvurulur. İnşaî nitelikteki yabancı mahkeme kararının tanınmasında, tanınan esas itibarıyla yabancı kararın kurduğu hukukî statünün kendisi değil, yabancı “*kararın usûl hukukundaki etkileridir*”⁵⁷. Tanınan “yabancı kararın usulî etkisi” içinde yabancı kararın “kesin hüküm etkisi” de bulunur. İşte tanınmakla ‘yabancı mahkeme’ kararı Türkiye’de de kesin hüküm kuvvetini kazandığından, bu yabancı kararın hükme bağladığı hukukî statü Türkiye’de de hükümlerini doğurur. Buna mukabil, yabancı ülkede “hukukî işleme” tesis edilmiş bir statü, yabancı idarî makamlarca tevsik edilmiş olduğu için Türkiye’de bir sicile tescil dahi edilmiş olsa (meselâ Nüfus Hizmetleri Kanunu

verilen soyadı, for devletinin (Belçika’nın) bağlama kurallarına uygun olmasa dahi, bu soyadının tanınması gerektiğine karar verilmiştir; ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Selin Pürselim Arning; *Türk, Alman ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuklarında Ad* (Adalet 2014), 221 vd.

⁵⁶Bkz yukarıda (n 31).

⁵⁷Nomer (n 7) 508.

m. 24 çerçevesinde yabancı ülkede gerçekleştirilmiş evliliğin tescilinde olduğu üzere), etki tanınan, hukukî statünün kendisi olup ‘yabancı idarî işlem’ değildir⁵⁸. Belirtmiş olduğumuz gibi, ilgili statüyü tesis eden hukukî işlem yabancı idarî makamların katılımıyla gerçekleşmiş dahi olsa, yabancı idarî makamların katılımı, bir mahkeme tarafından gerçekleştirilmiş âdil bir yargılama sürecinin verdiği güvenceden mahrumdur. İşte bu sebeple, yabancı makamların katılımıyla da gerçekleşmiş olsa, hukukî işlemle tesis edilmiş statülerin mevcudiyetlerinin Türk hukuku nezdinde kabul edilip edilemeyeceğine Türk mahkemesince bakılırken yapılacak kontrol, statünün bağlama kurallarına göre yetkili hukuka göre tesis edilmiş olup olmadığının kontrolüdür.

3. İlgili Statünün Mevcudiyetini Tevsik Eden Belge Bulunmaması Hâlinde Bağlama Kuralları Vasıtasıyla Tanıma Metodunun Uygulama Alanı

Bu noktaya dek ele aldığımızdan farklı olarak, tesis edildikleri yabancı ülkenin idarî makamlarınca düzenlenmiş belgelerle tevsik edilemeyen hukukî statülerle de karşılaşılması mümkündür. Meselâ, evlenme için karşılıklı rızanın yeterli olduğu, idarenin katılımının aranmadığı bir ülkede evlendikleri iddiasıyla -evliliği tevsik edecek belge olmaksızın- evlenmenin nüfus siciline tescil edilmesi talebi ile başvuran kocanın bu talebi, ‘prensip olarak’ yerine getirilmeyecektir. Zira, Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 24. maddesi, yabancı ülkede gerçekleştirilmiş evlenmenin tescili için yabancı makamlarca düzenlenmiş evlenme belgesinin ibrazını şart koşturmaktadır.

İşte burada, yabancı makamlarca tevsik edilmiş statülerin geniş anlamıyla tanınmasının neden daha kolay olduğu (meselâ neden yabancı evlenme belgesiyle başvurulduğunda Türk nüfus siciline tescilin kolaylıkla sağlandığı), buna mukabil yabancı makamlarca tevsik edilmemiş statülerin tanınmasında daha çekimser davranıldığı sorusu akla gelebilir. Bu sorunun cevabı, yabancı makamlarca tevsik edilmiş hukukî statülerden farklı olarak, ilgili statüyü tevsik eden belge bulunmadığında, artık bütünüyle tarafların özel alanlarında olup serbest tasarruflarına tâbi olan, tarafların vazgeçmelerinin çok daha kolay olduğu, yabancı idarî makamca gerçekleştirilmiş tevsik işleminin verdiği küçük de olsa güvenceden dahi yoksun⁵⁹ bir hukukî statüyle karşı karşıya kalınmış olunmasında yatıyor olmalıdır.

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz, evlenme için karşılıklı rızanın yeterli olduğu, idarenin katılımının aranmadığı bir ülkede evlendikleri iddiasıyla -evliliği tevsik edecek belge olmaksızın- evlenmenin nüfus siciline tescili talebiyle başvuran kocanın bu talebinin ret edilmesiyle ortaya çıkan ihtilâf, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statüyle bağlantılı ihtilâflara örnek teşkil eder. Tescil talebi reddedilen ilgililer, tescili sağlamak için Türk mahkemelerine başvurabilir; bu durumda mahkeme Türk bağlama kurallarını ve bu kuralların yetkilendirdiği hukuku tatbik etmek suretiyle geçerli bir evlenmenin bulunup bulunmadığını belirler. Mahkeme, yapıldığı ileri sürülen evliliğin Türk bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukuk uyarınca geçerli olduğunu tespit ederse -kamu düzenine aykırı olmaması şartıyla- evlilik Türk hukuku nazarında da mevcut bir evlilik olarak kabul edilip (tanınmış olacak) tescil edilebilecek, hükümlerini doğurabilecektir.

Bu noktada belirtelim ki, bazı istisnâ durumlarda, iddia edilen hukukî statüyü tevsik eden bir belge bulunmasa dahi, ilgili kütüklere tescil gerçekleştirilebilir. Bu istisnalardan biriyle meselâ, Geçici Koruma Yönetmeliği⁶⁰’nin “Kayıt” başlıklı 21/c maddesinde karşılaşırız. Geçici korumadan yararlanan yabancıların kayıt işlemlerinin yürütülmesi hakkındaki bu madde: “*Kimliğine ilişkin belge sunamayan yabancıların, aksi sabit olana dek beyanı esas alınarak (kayıt) yapılır*” hükmünü içermektedir. Görüleceği üzere, geçici korumadan yararlanan yabancıların meselâ evli olup olmadığına ilişkin kayıt, prensip olarak “beyanı esas alınarak”

⁵⁸Benzer yönde Funken (n 43) 31.

⁵⁹Basedow, ‘Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung’ (n 12) 249.

⁶⁰Geçici Koruma Yönetmeliği RG. 22.10.2014-29153.

yapılır. “Beyana dayalı olarak” yapılan kaydın doğruluğunun sonradan ihtilâf konusu olması hâlinde ise, yine Türk bağlama kuralları ve bu kuralların yetkili kıldığı hukukun tatbiki suretiyle ihtilâf çözümlenmelidir.

Nihayet şunu da belirtelim ki, yabancı ülkede tesis edilmiş bir hukukî statünün Türkiye’de tanınması gerekip gerekmediğine ilişkin ihtilâflar, sadece ‘esas mesele’ olarak değil, aşağıda ele alacağımız gibi⁶¹ ‘önmele’ olarak da Türk mahkemelerinin önüne gelebilir.

C. Bağlama Kurallarının Tanıma için Tatbiki: Bağlama Kurallarının “Tanıma İşlevi”

1. Genel Olarak

Bağlama kurallarının işlevi, “for devleti mahkemelerince” çözümlemesi gereken yabancılık unsuru içeren bir hukukî ilişkiyle ilgili uyumsuzluğun esası hakkında uygulanacak hukuku göstermek olduğu gibi, yabancılık unsuru içeren bir statü ‘for devletinde’ tesis edilmek istendiğinde bunun geçerli olması için hangi hukukun tatbiki gerektiğini de göstermektir. Meselâ, yabancılık unsuru içeren bir evlât edinme ilişkisi (evlâtlık statüsünün tesisi) Türkiye’de tesis edilmek istendiğinde, hangi hukukun tatbik edileceğini prensip olarak Türk bağlama kuralları gösterir. Bağlama kurallarının bir işlevi de, yabancı bir ülkede daha önce tesis edilmiş bir statünün for devleti nezdinde de hukuken mevcut kabul edilip edilmeyeceğinin tespitinde uygulanacak hukuku göstermektir.

İşte, bağlama kurallarına yüklendiğini belirttiğimiz bu farklı işlevlerden, bir statünün ‘for devletinde’ geçerli olarak tesisini sağlayacak hukukun hangisi olduğunu gösterme işlevini “kurma işlevi (constitution⁶² / Rechtsgestaltung)” olarak adlandırmak mümkündür. Buna mukabil yabancı bir ülkede “daha önce tesis edilmiş” bir statünün for devletinde de hukuken mevcut kabul edilip edilmeyeceğinin tespitinde tatbik edilecek hukukun hangisi olduğunu gösterme işlevini ise “tanıma işlevi (reconitive function⁶³ / Anerkennung) olarak adlandırmak mümkündür⁶⁴.

2. Türk Hukukunda “Tanıma” İşlevi Gören Bağlama Kuralının “Kurma” İşlevi Gören Bağlama Kuralıyla Aynı Olması

Türk hukukunun bağlama kuralları, hem ‘kurma işlevi’ hem de “tanıma işlevi” görmek üzere sevk edilmiş kurallardır. İsviçre’de ise bazı konular hakkında “kurma işlevi” gören bağlama kuralından ayrı, sadece “tanıma işlevi” görmek üzere sevk edilmiş bağlama kuralları bulunmaktadır. Meselâ İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu (IPRG), evlenme konusunda, “kurma” işlevi görmek üzere sevk edilmiş bir bağlama kuralı dışında “tanıma” işlevi görmek üzere sevk edilmiş başka bir bağlama kuralı daha içermektedir. Gerçekten de IPRG’nin 44. maddesi “İsviçre’de yapılacak evlenmeler” bakımından uygulanacak hukuku gösterirken, IPRG’nin 45. maddesi “yabancı ülkelerde yapılmış evlenmelerin İsviçre’de tanınması” hakkında

⁶¹ Bkz aşağıda (n 88) civarı.

⁶² Picone (n 12) 124; Kurt Siehr, ‘Paulo Picone: Gesammelte Aufsätze zum Kollisionsrecht und die Blockverweisung auf die zuständige Rechtsordnung im IPR’ (2005) 2 IPRax 155, 156.

⁶³ Muir Watt (n 12) 13.

⁶⁴ Picone (n 12) 124. PICONE, bağlama kurallarının, yetkili hukuka atıf yapmak suretiyle for devleti ile yabancı hukuklar arasında bir koordinasyonun kurulmasını sağladıklarını izah ettiği bir noktada, bağlama kurallarının atıf metodunun “for devletinde hukukî durumların tesisi” için mi kullanıldığı yoksa “yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî durumları tanımak” için mi kullanıldığı ayrımı üzerinde durur. Bu kısmın Fransızca ifadesi şu şekildedir: “... suivant que la méthode soit utilisée en vue de la constitution dans le for de situations juridiques déterminées, ou bien en vue de la reconnaissance dans le for de situations juridiques existantes ou acquises à l’étranger” Picone (n 12) 124. Diğer yandan, ÖZEL/ ERKAN / PÜRSELİM/KARACA tarafından kaleme alınmış eserde milletlerarası özel hukukun anlamı açıklanırken kullanılmış olan şu cümlede de kanaatimizce, sözünü etmeye çalıştığımız ayrıma işaret edilmiştir: “...Alman vatandaşı Hans ile Türk vatandaşı Ayşe’nin Türkiye’de evlenebilmesi ya da bu çiftin yurt dışında gerçekleşen evliliğinin Türkiye’de geçerli olup olmadığı meselesi otomatik olarak Türk hukukuna tâbi tutulamaz” Özel, Erkan, Pürselim and Karaca (n 14) 3. Görüleceği üzere alıntıladığımız bu cümlede de yazarlar, bir yandan for devletinde (Türkiye’de) “kurulacak” hukukî statü (evlenme) hakkında uygulanacak hukukun, diğer yandan ise yabancı ülkede meydana getirilmiş hukukî statünün (evlenmenin) for devletinde (Türkiye’de) “geçerli sayılıp sayılmayacağı” (tanınıp tanınmayacağı) belirlenmesinde uygulanacak hukukun Türk hukuku olmayabileceğini, yetkili hukukun bağlama kuralları tatbik edilmek suretiyle belirleneceğini ifade etmektedirler. Yazarlar böylelikle, bağlama kurallarının tatbikinin bir hukukî statünün for devletinde “kurulması”nda söz konusu olabileceği gibi, yabancı devlette kurulmuş bir hukukî statünün for devletinde “tanınması”nda da söz konusu olabileceğini göstermektedirler.

hüküm içermektedir⁶⁵. Bu nedenle, İsviçre dışında yapılmış bir evlenmenin İsviçre’de tanınıp tanınmayacağı hakkında uygulanacak hukuk⁶⁶, yabancılık unsuru içeren bir evlenmenin İsviçre’de yapılması hâlinde uygulanacak hukuktan farklıdır. Bu özelliği ile de İsviçre bağlama kuralları Türk bağlama kurallarından önemli bir farkla ayrılır.

İsviçre hukukunda karşılaştığımız, “tanıma” işlevi görmek üzere “kurma” işlevi gören bağlama kuralından ayrı bir bağlama kuralının sevk anlayışı, geçmişte Alman Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu’nun (EGBGB’nin) hazırlanması çalışmaları⁶⁷ sırasında savunulmuş⁶⁸, ancak kabul görmemiş bir anlayıştır. Günümüzde ise Fransa’da yürütülen milletlerarası özel hukuk kanunu hazırlama çalışmaları çerçevesinde sunulmuş 2022 tarihli Fransız Milletlerarası Özel Hukuk Tasarısı’nda⁶⁹ İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununda (IPRG’de) karşılaştığımız anlayışla karşılaşmaktayız. Bu tasarıda, IPRG’dekine benzer şekilde, Fransa’da yapılacak evlenmeler bakımından uygulanacak hukuk ile daha önce Fransa dışında gerçekleştirilmiş evlenmelere Fransa’da etki tanınması hakkında uygulanacak hukuk farklı bağlama kurallarıyla düzenlenmiştir. Tasarının Fransa’da yapılacak evlenmeler bakımından “kurma” işlevi görmek üzere sevk edilmiş 44. maddesi, Fransa’da yapılacak evlenmelerin maddî şartlarını eşlerden her birinin evlenme ânındaki millî hukukuna tâbi kılarken, ‘Fransa dışında yapılmış evlenmelerin’ Fransa’da “tanınması” işlevini görmek üzere sevk edilmiş 45. maddesi, yapıldığı yabancı ülke hukukuna uygun olarak gerçekleştirilmiş evlenmelerin, kamu düzenine aykırı olmamak şartıyla Fransa’da tanınacağını öngörmektedir. Sözü ettiğimiz IPRG’nin ve Fransız Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu Tasarısı’nın evlenmeye ilişkin kurallarından farklı olarak MÖHUK m. 13/1 hükmü gerek Türkiye’de yapılacak evlenmeler bakımından yetkili hukuku, gerekse de yabancı ülkede yapılmış evlenmelerin tanınmasında tatbik edilecek hukuku göstermektedir.

⁶⁵IPRG’nin 44. maddesi uyarınca yabancılık unsuru içeren bir evlenmenin İsviçre’de geçerli bir şekilde yapılmasının maddî ve şeklî şartları İsviçre hukukuna tâbidir. Bu hükmü takip eden IPRG’nin 45. maddesinde ise, yabancı bir ülkede geçerli bir şekilde yapılmış bir evliliğin İsviçre’de tanınacağı hüküm altına alınmıştır.

⁶⁶IPRG’nin 45. maddesinde yer alan hüküm yabancı ülkede yapılmış evlenmenin İsviçre’de tanınabilmesini “geçerli bir evlilik” olması şartına tâbi kılmaktadır. Buna göre yabancı ülkede gerçekleştirilmiş evlenmenin geçerli bir şekilde yapılmış olup olmadığı yetkili hukuk çerçevesinde belirlenmelidir. Görüleceği üzere, burada söz konusu olan yukarıda yeni tanıma yöntemleri arasında işaret ettiğimiz (bkz. (n. 36) civarı), bağlama kurallarından ayrılmayı gerektiren, bağlama kurallarına göre yetkili hukukun hangisi olduğuna bakılmaksızın bir hukuka göre geçerliliğin tanıma için yeterli kabul edildiği anlayış değildir. Bilakis, IPRG’nin 45. maddesi de, incelememizin konusunu teşkil eden bağlama kuralı vasıtasıyla tanıma metodunu öngörmektedir. Ne var ki madde hükmünde yabancı ülkede kurulmuş evlenmenin geçerliliğinin belirlenmesinde yetkili olan hukuk açık bir şekilde öngörülmediği için IPRG’nin 45. maddesi, İsviçre doktrininde en çok tartışılan maddelerden birini teşkil etmektedir. Genellikle üzerinde görüş birliği olan düşünce yetkili hukukun, evlilikle yeterli bir bağ olduğu kabul edilebilecek hukuklardan biri olduğudur. Doktrinde geniş kabul gören görüşe göre; evlenmenin yapıldığı yer veya eşlerden birinin millî hukuku, yerleşim yeri hukuku veya mutad meskeni hukuklarından birine göre geçerli bir evlenme varsa, IPRG m. 45 anlamında “geçerli bir evlenme” mevcut kabul edilmelidir; Corinne Widmer Lüchinger, ‘Kommentar zum IPRG Art. 45’ in: Markus Müller-Chen and Corinne Widmer Lüchinger (eds) *Zürcher Kommentar zum IPRG* (3rd edn, Schulthess 2018) 830 para. 3, 838 para 27; Gabrielle Bodenschatz, ‘Kommentar zum IPRG Art. 45’ in: Pascal Grolimund, Leander D. Loacker and Anton K. Schnyder (eds) *Basler Kommentar Internationales Privatrecht* (4th edn, Helbing Lichtenhahn Verlag 2021) 428, para 12.

⁶⁷Thesen zur Reform des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts (Max Planck Enstitüsünce milletlerarası özel hukuk alanının akademisyenlerine hazırlanan milletlerarası özel hukuk kanununun reformuna ilişkin tezler) için bkz. Jürgen Basedow, Peter Dopffel, Ulrich Drobnig, Christa Jessel, Gerhard Luther, Ulrich Magnus, Dieter Martiny, Frank Münzel, Jürgen Samtleben, Kurt Siehr and Jan-Peter Waehler ‘Thesen zur Reform des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts’ (1980) 44 (2) *RabelsZ* 344-366.

⁶⁸Alman Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu’nun (EGBGB’nin) hazırlanması çalışmaları sırasında Max Planck Enstitüsünce milletlerarası özel hukuk alanının akademisyenlerine hazırlanan milletlerarası özel hukuk kanununun reformuna ilişkin tezler (Thesen zur Reform des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts) içinde, yabancı ülkede daha önce kurulmuş hukukî statülerin “tanınması” bakımından, “kurma işlevi” gören bağlama kurallarından farklı bağlama kurallarının sevk edilmesi teklifi yer almaktadır. Bu konuda; yabancı ülkelerde hukukî işlemle kurulmuş veya sona erdirilmiş ve bu şekilde belli bir süre yaşanmış hukukî statüleri Almanya’da tekrar sorgulamanın ve meselâ yabancı ülkede sona ermiş bir hukukî statüyü sanki halâ geçerliymiş gibi kabul etmenin yerinde olmadığı, bu sebeple daha önce yabancı bir ülkede kurulmuş bir hukukî statüye olabildiğince kolay yoldan geçerlilik sağlamanın gerektiği düşüncesi savunulmuştur. Neticede bu görüşü savunmuş olan Alman hukukçular; yabancı ülkelerde yapılmış evlenmeler, hukukî işlemle gerçekleştirilmiş boşanma ve evlât edinmelerin Almanya’da tanınması meselesi hakkında uygulanmak üzere ayrı bağlama kuralları önermişlerdir; ibid 348.

⁶⁹Bu tasarı, “Projet de Code de Droit International Privé” olarak adlandırılmakta olup, tasarıda yer alan hükümler için bkz. <https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/migrations/textes/art_pix/projet_code_droit_international_privé.pdf>. Fransa’da hazırlanmış tasarı hakkında bilgi için bkz. Ece Uyanık, ‘Fransa’da Yürütülen Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu Çalışmalarına Türkiye’den Bir Bakış’, Kadir Has Hukuk Bülteni <<https://hukukbulteni.khas.edu.tr/bulten/99>> Erişim Tarihi 29 September 2024; Can Yöney, ‘Mart 2022 Tarihli Fransız Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu Tasarısının Genel Hükümlerine Dair Bazı Tespitler’2024 (12) 2 Sakatya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 992 vd. <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4229267>> Erişim Tarihi 12 April 2025.

Görülebileceği üzere, Türk (ve Alman) hukukunda olduğu üzere “kurma ve tanıma” işlevleri aynı bağlama kuralına yüklenebileceği gibi, İsviçre hukukunda (ve Fransız Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu Tasarısı’nda) olduğu üzere birbirinden farklı bağlama kurallarına da yüklenebilir. İsviçre’de olduğu üzere ‘tanıma işlevi’ için ayrı bağlama kuralları öngörüldüğünde, aynı statüye ilişkin ‘kurma işlevi’ gören bağlama kurallarına kıyasla daha fazla hukukun -ilgili statünün tanınmasını sağlamak için- yetkili kılındığı görülür.

Hâlbuki Türk hukukunda olduğu üzere, “kurma işlevi” gören bağlama kuralına “tanıma” işlevi görme görevi de yüklendiğinde, hukukî statü for devletinde tesis edilecek olsa idi hangi hukuk yetkili kabul edilecek idiye, daha önce yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statünün tanınması için de aynı hukuk yetkili kabul edilir. Bir başka deyişle, aynı bağlama kuralına hem “kurma işlevi” hem de “tanıma işlevi” yüklendiğinde, aynı hukukî statü söz konusu olduğu sürece, ister bu statünün for devletinde tesisi için olsun, isterse de daha önce yabancı devlette kurulmuş statünün for devletinde tanınması için olsun, prensip olarak aynı hukuk tatbik alanı bulur. Bununla birlikte, aşağıdaki başlık altında genel hatlarıyla ele alacağımız üzere, bir bağlama kuralı “tanıma işlevi” için tatbik edildiğinde belli yönlerden daha esnek bir yaklaşım sergilenir.

IV. Bağlama Kuralının “Tanıma İşlevi” için Tatbikinde Genel Prensiplerin Esnetilmesi

A. Genel Olarak

Bir bağlama kuralının “tanıma işlevi” için tatbiki, yabancı bir ülkede daha önceden tesis edilip filen yaşama geçirilmiş bir hukukî statünün varlığını gerektirir. İşte, filen yaşama geçirilmiş bu statünün for devletinde de ‘tanınmasının’ mümkün olup olmadığını belirlemek için bir bağlama kuralı tatbik edildiğinde, yani bağlama kuralı “tanıma işlevi” için tatbik edildiğinde, aynı bağlama kuralının “kurma işlevi” için tatbikine kıyasla daha esnek bir uygulama sergilenir.

Sözünü ettiğimiz esnek uygulama tespit edebildiğimiz kadarıyla şu alanlarda bilhassa etkilidir: i- Kamu düzeninin müdahale gücünün esnetilip, azaltılması, ii- Önmeleleler bakımından, for devleti bağlama kuralının tatbiki gerekliliğinin esnetilip bağımlı bağlanma yoluna başvurulmasına imkân tanınması, iii- Atfa ilişkin düzenlemelerin esnetilmesi ve iv- Birden çok vatandaşlık hâlinde esas alınacak vatandaşlığa ilişkin kuralların esnetilmesi.

Dört şık altında işaret ettiğimiz bu farklı uygulamaların kamu düzeni, önmelele ve atıfla ilgili olanları farklı bağlamlarla da olsa Türk doktrinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu sebeple, her biri ayrı birer inceleme konusu teşkil eden bu uygulamaları burada ayrıntılı olarak ele alıp mahiyetlerine ilişkin açıklama yapmamıza gerek olmadığı gibi, incelemenin dar kapsamı da buna izin vermez. Bununla birlikte, işaret ettiğimiz dört hususun inceleme konumuzla doğrudan bağlantılı olan özelliklerinin bazı ayrıntılarına aşağıda genel hatlarıyla değineceğiz.

B. Kamu Düzeninin Müdahale Gücünün Zayıflatılarak Esnetilmesi

Tatbik alanı bulduğu yere göre, kamu düzeni müdahalesinin gücü farklılaşır. Meselâ söz konusu olan “yabancı bir mahkeme kararının tanınması” olduğunda kamu düzeninin müdahale gücünün, bir ihtilâfın esasına yabancı hukukun tatbik edilmesine kıyasla daha zayıf olacağı genel kabul gören bir anlayıştır⁷⁰. Kamu düzeni müdahalesinin gücü bakımından benzer bir fark, bir bağlama kuralının “kurma işlevi” için

⁷⁰Diğerlerinin yanında bkz. Tuğrul Arat, ‘Yabancı İlâmların Tanınması ve Tenfizi’ (1964) XXI AÜHFD 442; Nomer (n 7) 534; Bilgin Tiryakioğlu, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi* (AÜHF Döner Semaye Yayınları 1996) 47; Cemile Demir Gökyayla, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni* (Seçkin 2001) 144 vd.; Sargın (n 24) 737.

tatbiki ile aynı bağlama kuralının “tanıma” işlevi için tatbiki arasında da mevcuttur; bağlama kuralı “tanıma” işlevi için tatbik edildiğinde kamu düzeni müdahalesinin gücü daha zayıf olabilir.

Kamu düzeninin müdahale gücü bakımından karşılaşılan bu fark günümüzde, -çoğu hâlde aynı sonuçları doğuran⁷¹ fakat belli yönleriyle birbirinden ayrılan- iki farklı teoriye dayandırılır. Bu teorilerden biri Alman Franz KAHN tarafından geliştirilmiş “yakınlık teorisi (Inlandsbeziehung)” olarak adlandırılan teori, diğeri ise önceleri Fransız içtihadı tarafından geliştirilmiş, daha sonra PILLET’in anlayışıyla şekillenmiş, Türkçeye “kamu düzeninin azaltılmış (hafifletilmiş) etkisi teorisi (effet atténué) olarak tercüme edilen⁷² teoridir⁷³.

En genel hatlarıyla, Almanya’da geliştirilmiş yakınlık teorisi, meselenin irtibat içinde olduğu devleti esas almakta, hukukî meselenin for devleti ile irtibatının zayıf veya hiç olmaması hâlinde kamu düzeninin müdahale gücünün zayıf olacağını, meselenin for devleti ile irtibatının arttığı oranda kamu düzeni müdahalesinin de artacağını savunmaktadır. Yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statülerin tanınması meselesi özelinde de Almanya’da geliştirilmiş yakınlık teorisine göre, hukukî statü daha önce yabancı ülkede tesis edilmiş olduğu için, tamamlanmış bir vak’a (vollendete Tatsache) olup for devleti ile irtibatı, aynı hukukî statünün for devletinde kurulmasına kıyasla daha zayıftır ve bu nedenle yabancı ülkede kurulmuş hukukî statünün bağlama kuralları vasıtasıyla tanınmasında kamu düzeninin müdahale gücü daha zayıftır⁷⁴.

Buna mukabil Fransa’da geliştirilmiş kamu düzeninin azaltılmış etkisi teorisi, Almanya’da geliştirilmiş teorisinin esas aldığı hukukî ilişkinin irtibatlı olduğu “devlet” yerine, “zaman” unsurunu esas alır. Bu teoriye göre, bir hukukî durumun yabancı ülkede tesis edildiği (creation) zaman (meselâ çok eşli evlenmenin yapılma zamanı) ile bu hukukî durumun hükümlerini for devletinde de doğurmaya başladığı zaman (çok eşli evlilik nedeniyle nafaka talebinin for devletinde ileri sürüldüğü zaman) arasında geçen süre, kamu düzeninin müdahale gücünü zayıflatır⁷⁵.

Kamu düzeninin azaltılmış (hafifletilmiş) etkisi teorisinin Fransa’da ortaya çıkışı ve gelişimi inceleme konumuzla da ilgili olduğundan dikkat çekicidir. Bu teori ilk kez 1860 tarihli *Burkley* kararıyla⁷⁶ şekillenmeye başlamıştır. O dönemde Fransa’da boşanma kamu düzenine aykırı sayıldığı için Fransa’da boşanmak isteyenlerin bu talepleri, kamu düzeni adına reddediliyordu. Buna rağmen Fransız mahkemeleri *Burkley* kararında, yabancı bir ülkede, oranın hukukuna uygun olarak gerçekleştirilmiş boşanmanın kamu düzeni müdahalesine uğramadan Fransa’da hüküm doğurmasını ve boşanmış kişinin tekrar evlenmesini kabul etmişti. Aynı anlayış 1940’lı yıllara dek Fransız mahkemelerince sürdürülmüş, Fransa’da tesisi mümkün olmayan hukukî statülerin ‘yabancı ülkelerde’ tesis edilmiş olmaları hâlinde, Fransa’da hüküm doğurmalarına izin verilmiştir⁷⁷. Esasen bu kararlar, verildikleri dönemde Fransa’da kabul edilmiş⁷⁸ olan “kazanılmış haklar teorisi” ve “kanunların

⁷¹Paul Lagarde, ‘Public Policy’ in Kurt Lipstein (ed) *International Encyclopedia of Comperative Law* (Mohr Siebeck 1986) Vol III Part 1, 40, parag 48.

⁷²Demir Gökyayla (n 70) 144.

⁷³Ayrıntılı bilgi için bkz. Demir Gökyayla (n 70) 144 vd.; Lagarde (n 71) 38 parag 46 vd.

⁷⁴Jan Kropholler, *Internationales Privatrecht* (Mohr Siebeck 2006) 246.

⁷⁵Fransız “azaltılmış etki teorisi” yabancı mahkeme kararı ile kurulmuş olsun veya olmasın yabancı ülkelerde kurulmuş hukukî statülerin tümü ile ilgili olarak tatbik alanı bulur. Meselâ BATIFFOL/LAGARDE kamu düzeninin hafifletilmiş etkisinden bahsederken yabancı mahkeme kararından değil, genel olarak durumun (meselâ kişisel hâlin) yabancı ülkede oluşması hâlinde (en cas de situation constituée/ créées à étranger) kamu düzeninin azaltılmış etkisi ile karşılaşılacağını belirtmektedir. Henri Batiffol and Paul Lagarde, *Droit International Privé*, Tome I, 8. Edition (Librarie générale de droit et de jurisprudence 1993), 583. Alman doktrininde de Fransız “effet atténué” teorisi hakkında açıklama yapılırken söz konusu Fransız teorisinin yabancı mahkeme kararlarının tanınması tenfizi dışında, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statülerin hüküm doğurması bakımından tatbik edildiği ifade edilmektedir; Christian Völker, *Zur Dogmatik des ordre public* (Duncker & Humboldt 1998) 52, dpn. 150. Türk doktrininde NOMER de çok eskide kalmış, bu nedenle istikrara kavuşmuş ilişkiler bakımından kamu düzeni müdahalesinin daha zayıf olacağı görüşünü ifade etmektedir; Nomer (n 7) 178.

⁷⁶*Burkley* Kararı; Cass.civ. 28 Feb 1860 (Lagarde, (n 71) 11-46, 38, dpn. 252’den naklen).

⁷⁷Henri Batiffol and Paul Lagarde (n 75) 580.

⁷⁸“Kazanılmış haklar teorisinin” DICEY tarafından kuramlaştırılmasından çok öncelerine, 1600’lü yıllara dayandığından yukarıda söz etmiştik bkz. (n 14). DICEY tarafından kuramlaştırılmasının ardından 1900’lü yılların başında Fransa’da PILLET, bu teoriyi savunmuştur. PILLET’e göre: bir ülkede hukuka uygun olarak bir hak kazanıldığında, bu hakka diğer devletler de itibar gösterilmeli, bu hakkın hükümlerini doğurmasına izin verilmelidir, bu, milletlerarası topluluğun mutlak bir zorunluluğunu teşkil eder. PILLET’in açıkladığı görüşümüzün Fransızcası şu şekildedir: “Toutes

ülkeselliği” anlayışıyla verilmiş kararlardır⁷⁹. Bu anlayışa göre her devletin hukuku, sadece bu devletin ülkesi sınırları içinde tatbik edilir ve devletlerin egemenliğine duyulan saygı nedeniyle, bir devletin ülkesinde tatbik ettiği hukukun kamu düzenine uygunluğu başka bir devlet tarafından sorgulanmazdı. Böylelikle yabancı ülkelerde tesis edilmiş hukukî statüler, âdetâ bir dokunulmazlık zırhıyla Fransız kamu düzeninin müdahalesinden korunmuş oluyordu.

Sözünü ettiğimiz dönemde Fransa’da hâkim olan düşünceye göre, yabancı ülkede tesis edilmiş statü kamu düzeni kontrolüne tâbi tutulmasa da bu statünün hükümleri şayet henüz doğmamışlarsa, kamu düzeni kontrolüne tâbi tutulabilirdi. Meselâ, Fransa’da babalık davası yoluyla soybağının kurulması yasak olsa dahi yabancı ülkede hükmedilmiş babalığa itibar edilmeliydi; kurulmuş soybağının bir neticesi olarak babalığına hükmedilmiş kişiden nafaka talep edildiğindeyse, bu nafaka talebinin kamu düzenine aykırı olup olmadığı kontrol edilebilmeliydi. Kamu düzeni kontrolü yabancı ülkede tesis edilmiş statünün kendisi bakımından değil de, bu statüye bağlı olarak doğacak sonuçlarla sınırlı olarak yapıldığından, kamu düzeninin müdahale ihtimali azalıyordu. Zira yabancı ülkede tesis edilmiş bir statünün (meselâ soybağının) bir sonucu olarak doğabilecek; nafaka, tazminat, mirastan pay, nüfus kütüğüne tescil, isim değişikliği gibi hükümleri tek başına ele alındıklarında, kamu düzenini ihlâl etme ihtimalleri azalıyordu⁸⁰.

Kazanılmış haklar teorisinin etkisini yitirmesiyle⁸¹ birlikte Fransız Yargıtay’ı ‘kamu düzeninin azaltılmış etkisini’ formüle ediş biçimini değiştirmiştir. 1958 tarihli kararında, yabancı ülkede tesis edilmiş statünün “Fransız milletlerarası özel hukuk kurallarına göre yetkili olan hukuka uygun olarak tesis edilmiş olmasına” da vurgu yaparak, sadece yabancı ülkede tesis edilmiş statünün hükümlerini değil, statünün kendisini de dikkate alan bir tanımlama getirmiştir⁸². Fransız Yargıtay’ı, bir statünün Fransa’da tesis edilmek istenmesi hâlinde kamu düzeninin vereceği tepkinin, daha önce yabancı bir ülkede, *Fransız milletlerarası özel hukuk kurallarına göre yetkili olan hukuka uygun olarak tesis edilmiş bir statünün* Fransa’da sonradan hükümlerini doğurmasına vereceği tepki ile aynı olmadığını ifade ederek, bizim de bu incelemede ele aldığımız şekilde, yabancı ülkede kurulmuş statülerin ancak for devletin bağlama kuralına uygun olması hâlinde tanınabilecek olduğunu ifade etmiştir. Bu yeni ele alış şekli, Fransız hâkimini, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statüyü tanıma zorunluluğundan kurtarmış, Fransız bağlama kurallarının gösterdiği hukuka uygun tesis edilmemiş olduğunun tespiti hâlinde ilgili statünün Fransa’da tanınmamasının yolunu açmıştır⁸³.

1860’lı yıllardan başlayarak, kamu düzeninin azaltılmış etkisine ilişkin karar vermiş olan Fransız mahkemelerinin ilk kararları o dönemde Fransa’da yasak olmuş olan boşanma ve soybağının tesisine ilişkin, günümüzdeki kararları daha ziyade çokeşli evlilikler ile talâk hakkındadır. Günümüzde, yabancı ülkelerde gerçekleştirilmiş çokeşli evlilikler ve talâk, Fransız bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukuka uygun olarak gerçekleştirilmişse Fransa’da tanınmakta, ancak bunların hükümlerinin tümünü Fransa’da doğurmasına izin verilmemektedir. Mesela, Fransız bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukuka göre geçerli olarak tesis edilmiş poligamik evlilikte, ikinci eşin nafaka talepleri kabul edilmiş ancak ikinci eşin, kocanın birinci eşyle evlilik hayatını sürdürdüğü eve taşınmasına veya Fransız devletinden sosyal yardım almasına

les fois qu’un droit a été régulièrement acquis dans un pays quelconque, ce droit doit être respecté et les effets qu’il produit doivent lui être garantis dans un autre pays, faisant partie comme le premier de la communauté internationale. C’est une nécessité absolument...”; A. Pillet, ‘Des Droits Acquis’ 1925 (III) 8 Recueil des Cours 489, 492.

⁷⁹Fransız Yargıtay’ının bu kararlarının altında yatan anlayışın geçmişte MANCINI tarafından savunulmuş olup sonradan PILLET tarafından de benimsenmiş “kanunların ülkeselliği” anlayışı olduğu yönünde; Batiffol and Lagarde (n 75) 581.

⁸⁰Ibid 581.

⁸¹Bkz. (n 21).

⁸²Ibid 582.

⁸³Ibid 581.

ilişkin talepleri -birinci eşin dönmek üzere Fransa dışında bulunduğu hâller hariç- kabul edilmemiştir⁸⁴.

Tüm bu açıklamalardan sonra konuya ilişkin Türkiye’deki uygulamaya bakacak olduğumuzda, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 22.05.2024 tarihli kararının⁸⁵, Almanya’da geliştirilmiş yakınlık teorisi (Inlandsbeziehung) çerçevesinde kamu düzeninin müdahalesine bir örnek teşkil ettiğini görürüz. Karara konu olan mesele, iki eş ile birlikte Türk vatandaşlığını kazanan Afgan uyruklu erkeğin ikinci eşiyile olan evliliğinin mutlak butlan nedeniyle sonradan iptaline ilişkindir. İlk derece mahkemesi ile istinaf mahkemesi, çok eşliliğe ilişkin yasağın Türk kamu düzenine ilişkin olduğu ve ilgilinin aynı zamanda Afgan vatandaşı olmasının kamu düzenine ilişkin bu yasağa istisna teşkil etmeyeceği gerekçesiyle, ikinci evliliği mutlak butlan gerekçesiyle iptal etmiş, Yargıtay da bu kararı onamıştır⁸⁶. Karara konu her iki evlenme de ilgililer henüz Türk vatandaşı değilken, Afgan hukukuna uygun olarak yapılmıştır. Esasen, ilgililer Türk vatandaşlığını kazanmamış olsalardı çok eşli evlilik ilişkisini sürdürmelerine belli ölçüde izin verilebilirdi. Meselâ Türk vatandaşlığını kazanmalarından önce koca ölmüş olsaydı, ikinci eşin de Türkiye’deki menkul terekeye mirasçı olması mümkün olurdu; zira ikinci eşin mirasçılığına ilişkin bir ihtilâf mahkeme önüne gelmiş olsaydı, Türk mahkemesi, ikinci evliliğin geçerli olup olmadığı önsorununu Türk bağlama kurallarını tatbik etmek suretiyle çözümler, evliliğin ilgili tarafların millî hukuklarına uygun olduğunu tespit ettiğinde ikinci eşin de mirasbırakanın millî hukukuna göre mirasçı olacağına karar verirdi. Mesele Türkiye’den uzak olduğu için kamu düzeni müdahale etmezdi. Hâlbuki, ilgililer Türk vatandaşlığını kazanınca mesele Türkiye’ye yaklaşmıştır. Meselenin Türkiye’yle olan bu yakın bağı sebebiyle kamu düzeninin müdahalesi kaçınılmaz olmuş, neticede ikinci evlilik Türk mahkemele- rince mutlak butlan nedeniyle iptal edilmiştir.

C. Önmeselelerde Bağımlı Bağlanma İmkânının Getirdiği Esneklik

For devleti açısından bakıldığında, yabancılık unsuru içeren bir hukukî statünün for devletinde geçerli olarak kurulmasının tâbi olduğu hukuk, ‘for devletinin bağlama kurallarının’ yetkili kıldığı hukuktur. Buna göre, yabancılık unsuru içeren bir statünün, Türkiye’de, Türk hukuku nezdinde geçerli kabul edilecek şekilde “meydana getirilmesi” bakımından yetkili olan hukuk, “Türk bağlama kurallarının” işaret ettiği hukuktur. Aynı şekilde, daha önce yabancı bir ülkede tesis edilmiş bir hukukî statünün Türkiye’de geçerli kabul edilip edilmeyeceği meselesinin “esas mesele” teşkil ettiği hallerde de bu esas meselenin çözümü bakımından yetkili olan hukuk, “Türk bağlama kurallarının (for devletinin bağlama kurallarının)” işaret ettiği hukuktur⁸⁷.

Hâlbuki, ‘önmeseleler’ bakımından durum farklı olabilmektedir. Meselâ, miras paylarının belirlendiği bir davada, yabancı ülkede tesis edilmiş olduğu iddia edilen evliliğin geçerli olup olmadığının bir ‘önsorun’ olarak ele alınması gerekliliği ile karşılaşıldığında farklı bir yaklaşım izlenebilir. Zira önmeselelerin çözümünde “bağımlı bağlanma” yoluna başvurulabileceği, yani for devletinin bağlama kuralları yerine, “esas meselenin tâbi olduğu hukukun bağlama kurallarının” tatbiki suretiyle önmesele hakkında yetkili olan hukukun belirlenebileceği görüşü de kabul edilmektedir⁸⁸. Şu hâlde, esas meselenin tâbi olduğu maddî

⁸⁴Ibid 582.

⁸⁵Yargıtay 2. HD., E. 2023/5004, K.2024/3734, T. 22.05.2024 (www.lexpera.com).

⁸⁶Yargıtay kararına ilişkin karşı oy yazısında, davanın yolsuz tescilin iptaline ilişkin olarak genel mahkemelerde nüfus kaydının düzeltilmesi davası olarak açılmış olması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu kararı örnek göstermemizin sebebi, yabancı ülkelerde yabancı hukuka göre tesis edilmiş hukukî statülerin tanınmasında, kamu düzeninin müdahale edebileceğini göstermektir. Bu nedenle, davanın hangi mahkemede açılmış olması gerektiği bahsine girmeksizin, sadece karşı oy yazısında da kabul edilen kamu düzeni müdahalesi üzerinde durmaktayız.

⁸⁷Külli atfın dikkate alındığı hâllerde dahi, geçerliliği esas mesele teşkil eden hukukî statü hakkında yine Türk bağlama kuralları tatbik edilir. İlgili hukukî statü bakımından Türk bağlama kuralları öngördüğü için yabancı hukukun bağlama kuralları tatbik edilir.

⁸⁸Diğerleri yanında bkz. Ergin Nomer, ‘Devletler Hususî Hukukunda Önmesele’ (1962) XXVII (1-4) İÜHFM 349 vd.; Aysel Çelikel and Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk* (18th edn Beta 2024) 137 vd.; Tekinalp (n 23) 42; Cemal Şanlı, Emre Esen and İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (11th edn Vedat 2024) 110; Güngör (n 23) 100; Özel, Erkan, Pürselim and Karaca (n 14) 118 vd.; Doğa Elçin, ‘Milletlerarası Özel Hukukta Ön Sorun’ (2018) 9 (33) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 211, 230 vd.

hukuk Türk hukuku (for devletin hukuku) olmayıp yabancı bir devletin hukukuysa, önmelele Türk bağlama kurallarının değil, yabancı devletin bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukuk uyarınca da çözümlenebilir⁸⁹.

Bu başlık altında yaptığımız açıklamalarla ilgili olarak önemle belirtelim ki, ‘bağımlı bağlanma’ olarak adlandırılan bu farklı uygulama sadece “önmeleleler” bakımından söz konusu olup “tanıma işlevleri” için de olsa bağlama kurallarının “esas meseleler” hakkında tatbikinde böyle bir uygulama farklılığına yer yoktur.

Kanunda açıkça düzenlemiş olmadığı hâlde önmeleleler bakımından tanınan bu imkân, bir bakıma yabancılık unsuru taşıyan işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukukun MÖHUK’ta yer alan bağlama kuralları tatbik edilmek suretiyle belirleneceğini öngören MÖHUK m.1 hükmünün esnetilmesini teşkil etmektedir.

D. Atfın Dikkate Alınmasında Esneklik

Yabancı ülkede hukukî işlemle tesis edilmiş bir statünün bağlama kuralları vasıtasıyla tanınması, statünün, bağlama kurallarına göre yetkili olan hukuka uygun olarak tesis edilmiş olmasına bağlıdır. Burada yetkili hukukun bağlama kuralları da dikkate alınmalı, bu çerçevede gerekli olması hâlinde MÖHUK m. 2/3 hükmünün atfa ilişkin sınırlamaları da esnetilebilmelidir⁹⁰.

Atfın bir amacının milletlerarası karar ahengini sağlamak olduğu⁹¹ göz önünde bulundurulduğunda, bir bağlama kuralının “tanıma” işlevi için tatbikinde, bilhassa yabancı ülkede tesis edilmiş statünün tanınması gerçekleşecekse, atfa ilişkin MÖHUK m. 2/3 hükmünün getirdiği sınırlamalar esnetilebilir. Nitekim, Türk doktrinde belli amaçların sağlanması için (meselâ soybağının kurulmasının sağlanması için) atfa ilişkin kuralın esnetilmesi gerektiği, gerek mülga MÖHUK bakımından gerekse de yürürlükteki MÖHUK bakımından pek çok yazar tarafından ifade edilmiş bir düşüncedir⁹².

E. Birden Fazla Vatandaşlığa Sahip Olanların Esas Alınacak Vatandaşlığına İlişkin İlkelerin Esnetilmesi

Alman doktrinde savunulmuş bir görüşe⁹³ göre, yabancı ülkede hukukî işlemle tesis edilmiş bir statünün Almanya’da tanınmasının mümkün olup olmadığının belirlenmesinde tatbik alanı bulan bağlama kuralı ilgilinin millî hukukunu yetkili kılıyor ve ilgili birden fazla vatandaşlığa sahip bulunuyorsa, esas alınacak vatandaşlığa ilişkin ilkelerin esnetilmesi mümkündür. Bu görüşe göre, bir bağlama kuralı “tanıma işlevi” için tatbik edildiğinde, birden fazla vatandaşlık hâlinde hangi vatandaşlığın esas alınacağına ilişkin ilkeler tatbik edilmeyebilir; bunun yerine, hukukî statü ilgilinin vatandaşı olduğu devletlerden hangisinin hukukuna göre tesis edilmişse, o devlet hukuku esas alınabilir.

⁸⁹Hatta öyle ki, “asıl mesele” bakımından atfın reddedildiği hâllerde dahi, asıl mesele bakımından yetkili olan yabancı hukukun bağlama kuralları ve bu bağlama kurallarının yetkili kıldığı hukukun “ön mesele” bakımından tatbik edilebileceği belirtilmektedir; Elçin (n 85) 219.

⁹⁰Benzer yönde, Siehr (n 27) 414.

⁹¹Diğerlerinin yanında bkz. Nomer (n 7) 149.

⁹²Gerek mülga MÖHUK, gerekse yürürlükteki MÖHUK’ta yer alan atfa ilişkin kuralların, yabancı ülkede kurulmuş statülerin Türkiye’de tanınmasının sağlanması (meselâ yabancı ülkelerde yapılmış evlenmenin şeklen geçerliliğinin sağlanması) veyahut da soybağında olduğu üzere belli bir statünün kurulmasının sağlanması için esnetilmesinin mümkün olması gerektiği Türk doktrinde hep savunulmuştur. Meselâ ULUOCAK mülga MÖHUK bakımından şu ifadeyi kullanmıştır: „...evlenme yerinin yasalar çatışması kuralının göndermesinin (atfının)... nazara alınması, en azından bu yoldan evlenmenin şekli geçerliliği sağlanabiliyorsa gerekli görülmektedir...Dolaysile “in favorem” atfı Fransız Yargıtayı kararında olduğu gibi, hukukumuzda da evlenmenin geçerliliğinde kabul edilmelidir; Nihal Uluocak, ‘Evlenmenin Şekli Geçerliliğinde “in favorem” Atfı Uygulaması’ 1984 (4) 2 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 107, 113. Yürürlükteki MÖHUK’un tatbiki bakımından da atfa ilişkin kuralın - bilhassa soybağının kurulmasıyla ilgili olarak- katı bir şekilde ele alınmayıp, belli bir esneklikle tatbiki gerektiği yönünde diğerlerinin yanında bkz. Ayfer Uyanık-Çavuşoğlu, ‘Yeni MÖHUK’a Göre Soybağı İlişkisine Uygulanacak Hukuk Sorunu’ 2008 (2) Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 315, 319; Musa Aygün, ‘Güncel Gelişmeler Işığında Çekten Doğan Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukukun Tespiti’ 2012 (61) 3 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 925, 938; Merve Acun Mekengeç, ‘5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Kapsamında Atfı (Renvoi) Prensiplerinin Uygulanması’ 237, 264, 276.

⁹³Günther Beitzke, Staatenlose, Flüchtlinge und Mehrstaater’ in: Wolfgang Lauterbach (ed) *Vorschläge und Gutachten zur Reform des deutschen internationalen Personen- und Sachrechts* (J.C.B Mohr Paul Siebeck 1972) 143, 180; Leo Raape and Fritz Sturm, *Internationales Privatrecht* (Verlag Franz Wahle 1977) 135.

Görülebileceği üzere geçmişte Alman doktrininde savunulmuş bu görüşe göre, yetkili hukuku “vatandaşlık” esasına göre tâyin eden bir bağlama kuralının tatbikinde, birden fazla vatandaşlığa sahip olanlar bakımından hangi vatandaşlığın esas alınacağını belirlemede kullanılacak kriter, ilgili bağlama kuralının “kurma” işlevi görmek üzere mi yoksa “tanıma” işlevi görmek üzere mi tatbik edildiğine göre değişebilir. Bir bağlama kuralı “tanıma” işlevi görmek üzere tatbik ediliyorsa –aynı bağlama kuralının “kurma” işlevi görmek üzere tatbikinden farklı olarak- birden fazla vatandaşlığı olanların hangi vatandaşlıklarının esas alınacağı konusundaki ilkelerin⁹⁴ tatbikine gerek yoktur⁹⁵; hukukî statü, ilgilinin vatandaşı olduğu devlet hukuklarından birine göre geçerli olarak tesis edilmişse tanınmalıdır.

Bu görüşün MÖHUK’un 4. maddesi bakımından da tatbik alanı bulmasının mümkün olup olmadığı üzerinde durulmalıdır. Ancak önce şunu belirtelim ki, bu görüşün uygulama alanı sınırlıdır; zira bu görüşün tatbiki iki şartın bir arada gerçekleşmiş olmasını gerektirir. Bunlar: i- Hukukî statünün yabancı ülkede ilgilinin millî hukuklarından birine göre tesis edilmiş olması ve ii- For devletinin bağlama kurallarına göre bu hukukî statü bakımından yetkili hukukun, ilgilinin millî hukuku olması, şartlarıdır⁹⁶.

Kanaatimizce, MÖHUK m. 4 (b) ve (c)’de yer alan emredici hükümlerin, bir bağlama kuralının sadece ‘kurma işlevi’ için tatbikinde uygulanıp, ‘tanıma’ işlevi için tatbikinde uygulanmayacağını ileri sürebilmek, kanun koyucunun MÖHUK’un 4. maddesini öngörürken, bağlama kurallarının “kurma işlevlerini” göz önünde bulundurmuş olup, “tanıma işlevlerini” ihmal etmiş olduğunu, bu sebeple MÖHUK m. 4 hükmünü sevk ederken aklındaki bağlama kurallarının “kurma işlevi” olmuş olduğunu ortaya koyabilmeyi gerektirir. Bu ise incelememizin kapsamını aşan, farklı bir incelemenin konusunu teşkil eden bir meseledir.

MÖHUK’un 4. maddesinin kanun koyucu tarafından bağlama kurallarının “tanıma işlevleri” de göz önünde bulundurularak sevk edilmiş olduğunun kabulüyle meseleye yaklaştığımızdaysa, MÖHUK m. 4 (b) hükmü bakımından değil⁹⁷, ancak MÖHUK m. 4 (c) hükmü bakımından belli bir esneme imkânının bulunduğunu görürüz. MÖHUK m. 4(c) şu hükmü içermektedir:

“Birden fazla vatandaşlığa sahip olup aynı zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında, daha sıkı ilişki hâlinde bulundukları devlet hukuku uygulanır”

Görülebileceği üzere, bu hükmün lafzı “*ilgilinin sahip olduğu vatandaşlıklarından*” daha sıkı içinde olduğu devletin hukukunu değil, “*ilgilinin sıkı ilişki içinde olduğu devletin*” hukukunun tatbik edileceğini ifade etmektedir. Kuşkusuz, kanun koyucunun maksadı ilgilinin vatandaşı olduğu devletin hukuku olmasa da “sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin” hukukunun, meselâ vatandaşı olmasa dahi ilgilinin yerleşim yeri hukukunun tatbik edilmesini sağlamak değildi⁹⁸. Ancak kanaatimizce bu hüküm, millî hukuku yetkili kılan bir bağlama kuralının “tanıma işlevi” için tatbikinde, tanınması istenen hukukî statü ilgilinin vatandaşı olduğu devletlerden hangisinin hukukuna göre tesis edilmişse, o devlet vatandaşlığının “ilgilinin söz konusu hukukî

⁹⁴Sözünü ettiğimiz görüşün RAAPE /STURM tarafından savunulduğu yıllarda Alman milletlerarası özel hukuk kanunu EGBGB, MÖHUK’un m. 4 (b) ve (c) hükümleriyle neredeyse birebir aynı olan m. 5/1 hükmünü henüz içermiyordu. Buna rağmen birden fazla vatandaşlığa sahip olanlar bakımından hangi vatandaşlığın esas alınacağı Alman doktrininde tartışılmış, baskın görüş esas alınacak vatandaşlığa ilişkin olarak bugün Alman EGBGB m. 5/1 hükmünde açıkça düzenlenmiş olan ilkelerle aynı ilkeleri savunmuştu. Diğer yandan, 1930 tarihli Vatandaşlığa İlişkin Kanunlar İhtilâfiyle İntilili Belli Sorunlar Hakkında Lahey Sözleşmesi de (Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Law <<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280046354>>) birden fazla vatandaşlığa sahip olanların esas alınacak vatandaşlığına ilişkin olarak aynı ilkeleri içermekte idi; ayrıntılı bilgi için bkz. Raape and Sturm (n 88) 133 vd.

⁹⁵Görüşün eleştirisi için bkz. Mansel (n 43) 391 vd.

⁹⁶Aynı yönde ibid.

⁹⁷Nitekim, Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği’nin (RG. 09.05.2020-31122) 21(b). maddesi uyarınca, çok vatandaşlığa sahip olan kişilerin vatandaşlığını taşıdıkları diğer devlet kimliği ile yapmış oldukları kişisel durum değişikliklerinin aile kütüklerine tescil edilebilmesi için, tescili istenen olayın, Türk hukukuna uygun gerçekleşmiş olması gerekir.

⁹⁸İnci Ataman-Figanmeşe, ‘Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK’un 4. Maddesinin b ve c Bentlerinin Uygulama Alanı’ 1999 (19) 1-2 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB) 95, 97.

statü bakımından en sıkı ilişki içinde olduğu devlet vatandaşlığı” olarak esas alınmasına imkân tanıyacak şekilde yorumlanmaya elverişlidir.

V. Sonuç

Yabancı ülkelerde hukukî işlemle tesis edilmiş statülerin bu incelemede kullandığımız geniş anlamıyla tanınmasında bağlama kuralları çoğu kez rol oynamaz; zira çoğu kez ilgililer, tanınmaları için Türk mahkemelerine başvurmuş olmasalar da, yabancı ülkede tesis edilmiş hukukî statüleri çerçevesinde yaşamlarını belli bir noktaya kadar sürdürebilirler. Bilhassa, ilgili hukukî statüleri tevsik eden yabancı resmî makamlarca düzenlenmiş belgelerin bulunması hâlinde, bu statülerin Türkiye’de ‘geniş anlamıyla’ tanınması kolay olur; hatta bu belgelere istinaden bazı statülerin (meselâ evlenmenin) ilgili sicillere tescil edilmesi de mümkün olur.

Buna mukabil, yabancı ülkelerde hukukî işlemle tesis edilmiş statülerin mevcudiyetine ilişkin ihtilâfların “esas mesele veya önemele” şeklinde ortaya çıkıp, ilgili statülerin Türkiye’de tanınmalarının mümkün olup olmadığı tartışmaya açıldığında bağlama kuralları rol oynar. Zira bu hâllerde başvuru Türk mahkemesi - aksini öngören bir düzenleme bulunmadıkça- Türk bağlama kurallarını tatbik ederek yetkili hukuku belirler ve ilgili statünün bu hukuka uygun olarak tesis edilmiş olup olmadığını kontrol eder.

İşte burada tatbik edilen bağlama kuralı, yabancı ülkede tesis edilmiş statünün for devletinde ‘tanınmasının’ mümkün olup olmadığının hangi hukuk uyarınca belirleneceğini gösterir. Bir başka deyişle burada bağlama kuralı ‘tanıma’ işlevini görür. Sözü ettiğimiz ‘tanıma’ işlevleri dışında bağlama kuralları; bir hukukî ilişkinin hükümlerinin hangi hukuk uyarınca belirleneceğini gösterme işlevini görebilecekleri gibi, “kurma işlevi” görüp yabancılik unsur içeren bir statünün Türkiye’de geçerli olarak tesisinin hangi hukuka uygun olmasına bağlı olduğunu da gösterirler. Görüleceği üzere, bağlama kurallarının “tanıma işlevleri” diğer işlevlerinden, bilhassa da “kurma” işlevinden ayrı ele alınmalıdır.

Bağlama kurallarının “kurma işlevleri” ile “tanıma işlevleri” arasındaki ayrım, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununda daha belirgindir; zira İsviçre’de kurma ve tanıma işlevlerini görmeleri için birbirinden ayrı bağlama kuralları öngörülmüştür; hâlbuki Türk hukukunda aynı bağlama kuralı hem kurma hem de tanıma işlevini görür.

Türk hukukunda aynı bağlama kuralı hem kurma hem de tanıma işlevini görüyor olsa da, bir bağlama kuralının tanıma işlevi için tatbikinin özellikleri, aynı bağlama kuralının kurma işlevi için tatbikinden farklıdır. Meselâ bağlama kuralı tanıma işlevi için tatbik edildiğinde kamu düzeninin müdahale gücü daha zayıf olur. Yine, bir önsorunun çözümü için bağlama kurallarının “tanıma” işlevine başvurulması gerektiğinde “bağımlı bağlanma” metodunun tatbik edilip, for devleti hukukunun değil, esas mesele hakkında yetkili olan hukukun bağlama kurallarının dikkate alınmasının mümkün olması, bağlama kurallarının “tanıma” işlevleri için tatbikinin, “kurma” işlevleri için tatbikinden farklı olan yönleri olduğuna örnek teşkil eder.

Bağlama kurallarının kurma işlevleri için tatbiki ile tanıma işlevleri için tatbiki arasındaki bu farklar, kanun koyucunun MÖHUK’u düzenlerken bağlama kurallarının tanıma işlevlerinden ziyade kurma işlevlerini göz önünde tutmuş olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Bu düşünce, yabancı ülkelerde hukukî işlemle meydana getirilmiş statülerin tanınması için bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metoduna ihtiyaç olup olmadığı sorusunu da beraberinde getirir. Nitekim, AB hukukundaki gelişmelere paralel olarak hiç değilse bazı statüler bakımından, bağlama kuralları vasıtasıyla tanıma metodunun terk edilip, ilgili statülerin Türk bağlama kurallarının öngördüğü hukuka uygunluklarını aramaksızın, “bir hukuka” uygun olarak tesis edilmiş olmalarını Türkiye’de tanınmaları bakımından yeterli kabul etmenin yerinde olacağı Türk doktrininde bazı yazarlarca savunulmaktadır. Ancak kanaatimizce, bu metoda geçiş için ülkemiz bakımından şartlar henüz

olgunlaşmamıştır. Bununla birlikte, daha ziyade “kurma işlevleri” ön plânda tutulmuş olduğu intibainı uyandıran bağlama kurallarının “tanıma işlevini” de yerine getirmek konusunda yetersiz kalabilecekleri de görülmektedir.

Bu sebeple, bazı statüler bakımından sadece “tanıma işlevi” görmek üzere bağlama kuralları sevk edilebilir. Bu bağlama kuralları, “kurma işlevi” gören bağlama kurallarından daha fazla bağlanma noktası içerebilir. Diğer yandan tanıma işlevi gören bağlama kurallarının tatbikinde uygulanacak esaslar bakımından açıkça düzenlenmiş istisnalar getirilebilir. Meselâ, tanıma işlevi gören bağlama kuralı “millî hukuku” yetkili kılıyorsa, yabancı ülkede tesis edilmiş statünün olabildiğince tanınmasını sağlamak için birden fazla vatandaşlığı olanlar bakımından esas alınacak vatandaşlığın, ilgili statünün tesisinde hukuku tatbik edilmiş olan devlete ait vatandaşlık olacağına yönelik bir düzenleme -hiç değilse, bu kişilerin sahibi oldukları vatandaşlıklardan hiç birinin Türk vatandaşlığı olmadığı hâller bakımından- getirilebilir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	İnci Ataman-Figanmeşe (Doç. Dr.)
Author Details	¹ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
	 0000-0001-6678-8601 inci.figanmese@istanbul.edu.tr

Bibliyografya | Bibliography

- Acun Mekengeç M, ‘5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Kapsamında Atıf (Renvoi) Prensibinin Uygulanması’ 237-283.
- Akıncı Z and Demir-Gökyayla C, *Milletlerarası Aile Hukuku* (Vedat 2010).
- Arat T, ‘Yabancı İlâmların Tanınması ve Tenfizi’, (1964) XXI (1-4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 421-527.
- Aybay R and Dardağan E, *Yasaların Çatışması* (2nd edn Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008).
- Aygün M, ‘Güncel Gelişmeler Işığında Çekten Doğan Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukukun Tespiti’ 2012 (61) 3 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 925-972.
- Ayhan İzmirli L, ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması’ 2018 (22) 4 Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi; 67-126.
- Basedow J, *Die Anerkennung von Auslandsscheidungen* (Alfred Metzner Verlag 1980).
- Basedow J, *Reform des deutschen internationalen Privatrechts* (J.C.B Mohr Paul Siebeck 1980).
- Basedow J, ‘Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung im internationalen Wirtschaftsverkehr’ in N. Witzleb/R. Ellger/P. Mankowski/H. Merkt /O. Remien (eds), *Festschrift für Dieter Martiny zum 70. Geburtstag* (Mohr Siebeck 2014) 243-258.
- Basedow J, ‘Vested Rights Theory’ in Basedow J, Rühl G, Ferrari F and Asensio (eds) *Encyclopeida of Private International Law* (Edward Elgar Publishing 2017) Volume 2, 1813-1820.
- Basedow J, Dopffel P, Drobniç U, Jessel C, Luther G, Magnus U, Martiny D, Münzel F, Samtleben J, Siehr K and Waehler JP, ‘Thesen zur Reform des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts’ (1980) 44 (2) RabelsZ 344-366.
- Batiffol H and Lagarde P, *Droit International Privé*, Tome I, 8. Edition (Librarie générale de droit et de jurisprudence 1993).

- Bayraktaroğlu-Özçelik G, ‘Yabancı Devlet Hukukuna Uygun Şekilde Yapılan Evliliklerin Tanınması: Çok Eşli Evlilikler ve Çocuk Yaşta Evliliklere İlişkin Değerlendirme’ in Günseli Öztekin-Gelgel (ed), *Milletlerarası Alanda Kadın, Aile ve Çocuk Hukuku Sempozyumu Tebliğ Özetleri* (On iki Levha 2021) 51-54.
- Beale JH, ‘Dicey’s Conflict of Laws’ (1896- 1897) 10 Harvard Law Review, 168- 174.
- Beitzke G, ‘Staatenlose, Flüchtlinge und Mehrstaater’ in: W. Lauterbach (ed) *Vorschläge und Gutachten zur Reform des deutschen internationalen Personen- und Sachrechts* (J.C.B Mohr Paul Siebeck 1972) 143.
- Bodenschatz G, ‘Kommentar zum IPRG Art. 45’ in: Grolimund P, Loacker L.D., and Schnyder A.K. (eds) *Basler Kommentar Internationales Privatrecht* (4th edn, Helbing Lichtenhahn Verlag 2021).
- Çelikel A and Erdem B, *Milletlerarası Özel Hukuk* (18th edn Beta 2024).
- Demir Gökyayla C, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni* (Seçkin 2001).
- Drobnig U, ‘Skizzen zur Internationalprivatrechtsche Anerkennung’ in: Ficker H.C., König D., Kreuzer K.F., Leser H.G., von Bierberstein W., and Schlechtriem P.(eds) *Festschrift für Ernst Caemmerer*, (Mohr Siebeck 1978) Tübingen, 687-704.
- Ecemiş S, ‘MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları’, 2020 (22) 1 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 357-395.
- Elçin D, ‘Milletlerarası Özel Hukukta Ön Sorun’ (2018) 9 (33) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 211-241.
- Erten R, *Türklerin Kişi Hallerine ilişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, (Yetkin 2017).
- Funken K, ‘Das Anerkennungsprinzip im internationalen Privatrecht’ (Mohr Siebeck 2009) 25.
- Güngör G, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku* (Yetkin 2021).
- Grossfeld B, ‘Die Anerkennung der Rechtsfähigkeit Juristischer Personen’, 31 (1967)) *Rabels Zeitschrift* 1-50.
- Huysal B, ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili’ 2017 (32) 2 PPIL 473- 507.
- Kalafatoğlu MP, *Mirasa Uygulanacak Hukuk* (Onikilevha 2025).
- Kaynakçoğlu D, *Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Adli ve İdarî Kararların Nüfus Kütüğüne Doğrudan Tescili*, (Seçkin 2021).
- Kinsch P, ‘Recognition in the Forum of A Status Acquired Abroad – Private International Law Rules and European Human Rights Law’ in Katharina Boele-Woelki, Talia Einhorn, Daniel Girsberger, Symeon Symeonides (eds) *Liber Amicorum Kurt Siehr* (Schulthess 2010) 259, 275.
- Kohler C, *Verständigungsschwierigkeiten zwischen europäischen Gemeinschaftsrecht und internationalem Privatrecht*, in: Festschrift für Erik Jayme, Sellier European Law Publishers, München 2004, 445-459.
- Kropholler J, *Internationales Privatrecht* (Mohr Siebeck 2006).
- Lagarde P, ‘Public Policy’ in Kurt Lipstein (ed) *International Encyclopedia of Comparative Law*, (Mohr Siebeck 1986) Vol III, 1-61.
- Lopes D, ‘Recognition – A Story of How Two Worlds Meet’ in Poomintr Sooksripaisarnkit and Dharmita Prasad (eds), *Blurry Boundaries of Public and Private International Law* (Springer 2022) 31-45.
- Mansel HP, *Personalstatut, Staatsangehörigkeit und Effektivität* (C.H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung 1988).
- Mansel HP, ‘Anerkennung als Grundprinzip des Europäischen Rechtsraums’ (2006) 70 *Rabels Zeitschrift* 651,731.
- Mayer P, ‘Les Méthodes de la Reconnaissance en Droit International Privé’, ‘Le Droit International privé: Esprit et Méthodes’ *Mélanges en l’honneur de Paul Lagarde* (Dalloz 2005) 547-573.
- Michaels R, ‘EU Law as Private International Law Reconceptualising the Country of Origin Principle as Vested –Rights Theory’ (2006) 2 *Journal of Private International Law* 195-242.
- Morris JHC, *The Conflict of Laws* (Stevens and Sons Limited 1971).
- Morris JHC, McClean D and Beevers K, *The Conflict of Laws* (6th edn, Sweet & Maxwell 2005).
- Muir Watt H, ‘Fundamental Rights and Recognition for Private International Law’ (2013) 3 *European Journal of Human Rights* < <https://sciencespo.hal.science/hal-03470588>> Erişim tarihi 29 September 2024.
- Neuhaus PH, ‘Abschied von IPR?’ (1982) 46 *Rabels Zeitschrift* 4-25.
- Nomer E, *Devletler Hususî Hukuku* (23th edn, Beta 2021).
- Nomer E, ‘Devletler Hususî Hukukunda Önmele’ (1962) XXVII (1-4) *İÜHF* 340-357.
- Özdemir-Kocasakal H, ‘Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti’nin Taraf Olduğu Aile Hukukuna İlişkin Anlaşmalar’ 2011 (1) *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Ata Sakmar’a Armağan) 561-607.
- Özel S, ‘Ülkelerarası Evlat Edinme’ (2011) *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Atâ Sakmar’a Armağan, 609-618.
- Özel S, Erkan M, Pürselim HS and Karaca HA, *Milletlerarası Özel Hukuk* (3rd edn, Onikilevha 2024).
- Picone P, ‘Les Méthodes de Coordination entre Ordres Juridiques en Droit International Privé’ (1999) 276 *Receuil des Cours*, 9-296.
- Pillet A, ‘Des Droits Acquis’ 1925 (III) 8 *Recueil des Cours* 489-536.

- Pürselim HS, ‘Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması’ (2011) 31 (1) Public and Private Law Bulletin 243-266.
- Raape L and Sturm F, *Internationales Privatrecht* (Verlag Franz Wahlein 1977).
- Sargın F, *Türk Milletlerarası Usûl Hukuku* (Yetkin 2024).
- Schurig K, *Kollisionsnormen und Sachrecht* (Duncker & Humblot 1981).
- Siehr K, ‘Renvoi und wohlerhobene Rechte’ in Isaak Meier and Kurt Siehr (eds), *Festschrift für Anton Heini*, (Schulthes 1995) 407-428.
- Siehr K, ‘Paulo Picone? Gesammelte Aufsätze zum Kollisionsrecht und die Blockverweisung auf die “zuständige Rechtsordnung” im IPR’, (2005) 2 IPRax 155-158.
- Sirmen KS, ‘Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenlenişi’ (2009) AÜHFD 825-879.
- Sirmen KS, ‘6718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna “Tanıma Kuralı” Konulmalı mıdır?’ in Sibel Özel, Mustafa Erkan and Hatice Selin Pürselim (eds), *MÖHUK’ta Reform* (Onikilevha 2023) 271- 287.
- Şanlı C, Esen E and Ataman-Fıganmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk* (11th edn Vedat 2024).
- Şensöz-Malkoç E , *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması* (Onikilevha 2017) 265.
- Tarman Z.D. and Önay I., ‘Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli’ (2011) 60 (2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 331-366.
- Tekdoğan Bahçıvan I.S., *Milletlerarası Özel Hukukun İnsan Hakları ile Dönüşümü* (Yetkin 2023).
- Tekinalp G, *Milletlerarası Özel Hukuk* 13. Bası (Vedat 2020).
- Tekinalp G, ‘Milletlerarası Özel Hukukta Ortaklığın Merkezi Kriteri AT Hukuku ve MÖHUK’, (2009) MHB Aysel Çelikel’e Armağan, s. 910-921.
- Tiryakioğlu B, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi* (AÜHF Döner Semaye Yayınları 1996).
- Tokat A, *Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Kararların Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Tescili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021).
- Turhan T, *Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfı Alanında İka Yeri Kuralı* (Dayınlarlı 1989).
- Uyanık E, ‘Fransa’da Yürütülen Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu Çalışmalarına Türkiye’den Bir Bakış’ Kadir Has Hukuk Bülteni <<https://hukukbulteni.khas.edu.tr/bulten/99>> .
- Uyanık Çavuşoğlu A, ‘ Yeni MÖHUK’a Göre Soybağı İlişkisine Uygulanacak Hukuk Sorunu’ 2008 (2) Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 315.
- Uluocak N, ‘Evlimenin Şekli Geçerliliğinde “in favorem” Atfı Uygulaması’ 1984 (4) 2 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 107-113.
- Vogel K, *Der räumlicher Anwendungsbereich der Verwaltungsrechtsnorm* (Metzner Verlag 1965).
- Yöney C, ‘Mart 2022 Tarihli Fransız Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu Tasarısının Genel Hükümlerine Dair Bazı Tespitler’ 2022 (12) 2 Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 992-1014.
- Widmer Lühninger C, Kommentar zum IPRG Art. 45 in: Müller-Chen M. and Widmer Lühninger C. (eds) *Zürcher Kommentar zum IPRG* (3rd edn, Schulthess 2018).

